

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Kateřina Pavlišová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Radost nebo kulturní šok? Resocializace vojáků po zahraničních
misích

Joy or culture shock? Resocialization of soldiers coming home from
international operations

Kateřina Pavlišová

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Samek, M.A., Ph.D.

Studijní program: Bakalářský

Studijní obor: Specializace v pedagogice (D-ZSV)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Radost nebo kulturní šok? Resocializace vojáků po zahraničních misích, potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. 7. 2019

.....

podpis

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Tomáši Samkovi, M.A., Ph.D. za jeho podporu při psaní mé bakalářské práce. Dále bych chtěl tímto poděkovat všem svým narátorům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Rovněž bych ráda poděkovala rodině a přátelům za podporu a konstruktivní připomínky k mé práci.

ANOTACE

Bakalářská práce se zaměřuje na resocializaci vojáků, kteří se účastní zahraničních misí. Studuje psychické, kulturní a sociální problémy, se kterými se vojáci potýkají v samotném průběhu mise, ale i po svém návratu domů. Práce se opírá o domácí i zahraniční literaturu, týkající se tématu resocializace a je doplněna krátkou výzkumnou sondou.

KLÍČOVÁ SLOVA

kulturní šok, resocializace, armáda, voják, zahraniční mise

ANNOTATION

This Bachelor thesis is focused on the issue of soldiers' return home from the overseas missions. It attempts to capture mental, cultural and social problems that soldiers deal with not only during the mission but also after their return home. The goal of the thesis is to point out the stress factors that are caused by a change of the cultural environment.

KEYWORDS

culture shock, resocialization, army, soldier, international operations

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Metodologie	10
3	Armáda České republiky a voják	12
4	Zahraniční mise	15
4.1	Délka a fáze mise.....	15
4.2	Historie zahraničních misí	17
4.3	Účastníci zahraniční mise	18
4.3.1	Válečný veterán.....	19
4.3.2	Vojenský kaplan.....	19
4.3.3	Vojenský lékař.....	20
4.3.4	Vojenský psycholog	20
5	Afghánistán	22
6	Před misí.....	26
7	Přílet a kulturní šok	30
8	Průběh mise	33
9	Návrat domů a resocializace	39
9.1	Rizika po zahraničních misích a následná péče.....	41
10	Závěr.....	44
11	Seznam zdrojů.....	47
12	Přílohy	50

1 Úvod

Bakalářská práce *Radost nebo kulturní šok? Resocializace vojáků po zahraničních misích* sleduje kulturní, psychické a fyzické strasti i radosti, které voják prožívá nejen v průběhu zahraniční mise, ale i po jejím ukončení. V rámci práce se budu zabývat, jak je voják determinován různými faktory po celou dobu zahraniční mise a jaký vliv mají tyto faktory po jeho návratu. Společně s vedoucím bakalářské práce jsme zvolili jednu výzkumnou otázku, a to: Jak vojáka ovlivňuje poznání cizí země a kultury v průběhu a po dokončení mise?

Tématu resocializace se začala věnovat pozornost po první světové válce, a to v důsledku traumatických zkušeností, které si odnášeli vojáci ze zákopů. Téma je aktuální i dnes, po 100 letech, a stále se na něj neklade dostatečná pozornost. Mým cílem je upozornit širší veřejnost na problémy, ke kterým i dnes dochází u vojáků na zahraničních misích, ale i po jejich ukončení. Práce poskytuje nejen vhled do základní terminologie, historie zahraničních misí, avšak i díky autentickým výpovědím sleduje atmosféru a pocity vojáka v každodenních dnech na misi a zabývá se problémy resocializace.

Jedním z mých dalších cílů a důvodů, proč jsem si toto téma vybrala je vyvrátit v podvědomí veřejnosti názor, který převládá v dnešní společnosti, a to, že voják je „žoldák“, který na misi odjíždí pouze vždy z finančních důvodů. Chtěla bych, aby veřejnost pochopila, že nasazovat dobrovolně svůj život, jakkoliv je finančně ohodnocen, je hrdinství. Vystavit svůj život, nejen smrti, ale i izolaci od rodiny a přátel, zažívat pocit odloučení a nevědět, jestli se ze zahraniční mise vrátíte a shledáte se svými blízkými, považuji za velmi těžký úkol, před kterým voják stojí nejen, než se rozhodne jet na misi, ale i každý den v jejím průběhu. Po návratu do vlasti se u něj mohou dostavit psychická a fyzická traumata, se kterými pak musí pracovat celý zbytek života. I když se jeví zahraniční mise pouze jako vojensko-psychologická záležitost, je to i boj člověka se sebou samým.

Práce je rozdělena do několika částí. V první kapitole se zaměřím na Armádu České republiky, jako celek, ale i její složky a úkoly. Zároveň i na vojáka, jako člena armády, protože právě oni jsou jádrem každé zahraniční operace. Důležitý je též pohled veřejnosti na armádu a naše vojáky. Důvěřuje česká veřejnost svým vojákům a armádě? Představuje pro ně symbol jistoty?

Druhá kapitola s názvem zahraniční mise bude mapovat historii účasti českých vojáků na zahraničních misích. Kromě toho bude pozornost zaměřena na aktuální témata s tím

související jako je délka a fáze mise, ale i na osoby, jež se těchto operací účastní, tedy válečné veterány, vojenské kaplany, psychology a lékaře.

V dalších kapitolách bude chronologicky popsán postup, jak se vojáci dostávají na misi, co jí předchází a jaký je její průběh. Během mise je důležitá každodennost, propletená pozitivními i negativními událostmi a momenty. Jak komunikují vojáci s příbuznými a přáteli? Jak tráví volný čas na misi? Co se vojákovi promítá v hlavě, když je dlouhých šest měsíců izolován od svých blízkých? A jaké je octnout se na hraně smrti? Na co se vojáci nejvíce těší, když se vrací do vlasti? Odpovědi na tyto otázky budu čerpat jednak z knih válečných veteránů, ale i osobních rozhovorů, které jsem vedla s vojáky, kteří mají osobní zkušenosti.

V průběhu práce je důležité najít odpovědi nejen na tyto otázky, ale i postihnout atmosféru mise a prostředí, ve kterém se voják nachází. Česká republika a Afghánistán, to jsou dva jiné světy. Nové a dočasné prostředí je postaveno na kulturně rozdílném podloží, jehož dominantním náboženstvím je islám. V průběhu mise může dojít ke kulturnímu šoku, který bude v práci rovněž popsán. Kulturu je nutné chápat jako jedinečnou entitu, která doprovází vojáky na každém kroku po dobu šesti měsíců.

Poslední kapitola, resocializace, se bude zabírat problémy, ke kterým dochází po návratu vojáka domů. Traumata, které si voják může odnést z mise, dokáží ovlivnit nejen jeho fyzickou a psychickou kondici, ale i vztahy s rodinou a přáteli. Účast na zahraniční operaci přináší úskalí, která mohou vyústit v to, že vojáka nepoznávají nejen jeho blízcí, ale i on sebe. Pociťují vojáci změny potom, co absolvují misi? Změní se jim kvůli této zkušenosti jejich životní priority? A za jakou dobu se „začlení“ zpět do svých rodin, ale i společnosti? Má voják nárok od státu na péči a pomoc? Každý voják a účastník zahraniční mise je individuální, proto je zajímavé sledovat, jak se liší jejich adaptace a resocializace, ale zároveň jaké společné znaky tento jev vykazuje.

2 Metodologie

V bakalářské práci jsem použila metodu kvalitativního výzkumu, resp. polostrukturované interview. Tato metoda se zdá k zvolenému tématu nejvhodnější, jelikož se naskýtá větší šance „přiblížit se“ emocím vojáka. U daného typu rozhovoru je obvyklé změnit otázku nebo její pořadí podle situace, která nastane, což se několikrát stalo. Před rozhovorem jsem si připravila 15 otázek, které jsem následně pokládala respondentům. Jimi byli muži a zároveň vojáci Armády České republiky ve věku 25-44 let. Podmínkou pro výběr respondentů bylo, aby alespoň jednou absolvovali zahraniční misi a zároveň byli ochotni se se mnou podělit o informace, zkušenosti a názory, které během ní a po jejím ukončení získali. Před samotným rozhovorem byli vojáci obeznámeni s tím, že jejich výpovědi budou anonymní, proto bude v následujícím textu použito pozměněných křestních jmen.

Předpokládaný rozsah oslovených jsem měla stanoven na pět, přičemž jeden z vojáků si nemohl najít čas na osobní setkání z důvodu pracovní vytíženosti. Časová vytíženost je jedním z negativ, ke kterým jsem se během psaní své práce dostala. Dalším problémem může být „otevřenost“ člověka. U jednoho respondenta nastala situace, kdy mi odpovídal pouze jednoslovně či velmi stručně. Tento „jev“ si osobně vykládám tak, že mi tolik nedůvěřoval nebo si myslel, že jako civilní občan nejsem schopná pochopit jeho pocity, které na misi prožil. Na straně druhé mi jeden z vojáků důvěřoval natolik, že na mé otázky odpovídal až čtvrt hodinovými odpověďmi. Tohoto rozhovoru si vážím nejvíce a jelikož ho považuji za stěžejní, byl přepsán a zařazen do příloh. Transkripce v rozhovorech je doslovná bez převedení do spisovného jazyka, a to pro zachování autentičnosti.

Rozhovory probíhaly po domluvě na veřejných místech. Nejprve jsem vojáky oslovila na základě doporučení svých známých a zeptala se jich, zdali by vůbec měli zájem zodpovědět na moje otázky a poté jsme si domluvili schůzku. Jeden rozhovor nebyl předem domluvený a proběhl v rámci akce Army den 2019, který se odehrál na pražské Floře, tedy v obchodním centru, kde se tato „vojenská událost“ koná každoročně. V rámci programu byla připravena i debata s válečnými veterány, které jsem se zúčastnila a přinesla mi tak nejen další kontakty, ale i cenné informace, např. o počátcích zahraničních misí.

Kromě anonymity jsem také kladla důraz na to, aby vojáci nemluvili o věcech, které jim nejsou „příjemné“, pokud nebudou chtít. Často jsem se setkala s argumentem, že „civilní občan nikdy nedokáže pochopit pocity válečného veterána“, ale zároveň i s úctou a respektem, že se někdo o toto téma zajímá a chce ho zpracovat.

Proto děkuji svým respondentům (Adamovi, Petrovi, Martinovi a Romanovi) za jejich čas, odpovědi a profesionalitu, s jakou přistupovali k rozhovorům, ale samotnému tématu.

Jméno	Věk	Hodnost	Místo a rok zahraniční mise
Adam	27	Rotný	Afghánistán – Bagram (duben-září 2016)
Petr	25	Četař	Afghánistán – Bagram (duben-říjen 2017)
Martin	29	Desátník	Afghánistán – Bagram (duben-říjen 2018)
Roman	44	Nadrotmistr	Bosna a Hercegovina (1996/97 a 2000), Kosovo (2004/5), Irák (2007), Afghánistán – Bagram (2009)

Tabulka respondentů

3 Armáda České republiky a voják

„Hodně lidí se mě ptá, co mě táhne do armády, a já odpovídám: to nepochopíš, dokud si to nezkusíš. Jakmile jednou sáhneš na kvér, nebudeš ho chtít dát z ruky. Moje teorie je, že vojákem se člověk už musí narodit.“

(Černý 2017: 133)

Armáda České republiky (AČR) představuje hlavní složku ozbrojených sil, jejichž vrchním velitelem je prezident republiky. Ozbrojené síly kromě AČR tvoří Vojenská kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. Civilní řízení a kontrolu armády má na starost Ministerstvo obrany, jehož součástí je Generální štáb, který zabezpečuje velení armádě. V čele je náčelník Generálního štábu Armády České republiky, kterého na návrh vlády a po projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny jmenuje prezident republiky (Zákon č. 219/1999 Sb., část druhá). V současnosti je jím armádní generál Ing. Aleš Opata (Army.cz, © 2019).

AČR vznikla spolu se vznikem samostatného českého státu k 1. 1. 1993. Od té doby prošla celou řadou reforem (demokratizace, integrace k Severoatlantické smlouvě), jež vedly k vytvoření profesionální armády (*Armáda České republiky* 2014: 73). Hierarchie armády je postavena na třech složkách, a to pozemních, vzdušných a speciálních silách. V ozbrojených silách se uplatňují vztahy nadřízenosti a podřízenosti. Mezi hlavní úkoly armády patří obrana státu proti vnějšímu napadení, zároveň i účast na zahraničních operacích pro udržení míru a bezpečnosti, ta vyplývá z mezinárodních smluv (Zákon č. 219/1999 Sb., část třetí).

Zásadní proměny v armádě můžeme sledovat po teroristickém útoku 11. září 2001, ke kterým došlo ve Spojených státech amerických. V České republice tato událost vyústila v reformu armády, pro jejíž uskutečnění byla v roce 2001 vypracována Strategická revize obrany. Přijaté koncepční dokumenty vedly k návrhu na úplné zrušení vojenské základní služby a vytvoření plně profesionální armády k 1. lednu 2005 (*Armáda České republiky* 2014: 13). Od tohoto data se tak česká armáda stala plně profesionalizovanou.

V rámci zahraničních operací byl důležitým krokem vstup České republiky do NATO, jež je stěžejní politickou vojenskou organizací, kde se i naši zástupci mohou vyjádřit k otázkám ohledně nasazení vojenských sil v zahraničí. Podle článku 5 spočívá závazek v případě útoku na kteroukoliv členskou zemi, „že neprodleně podnikne sama a v součinnosti

s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost“ (Armáda České republiky 2014: 59). Další organizací, která reguluje účast našich vojáků na zahraničních misích je Evropská unie. V rámci EU česká armáda působí na tzv. výcvikové misi v Mali (EU TM Mali). V této zemi je cílem poskytnutí pomoci malijské vládě a malijským ozbrojeným silám formou výcviku a materiálního vybavení (Army.cz, © 2019). Česká armáda je v rámci koaličních vojsk často hodnocená jako jedna z nejlepších.

Taktéž důvěra české veřejnosti v armádu má rostoucí trend. Zajímavý zde může být fakt, že důvěra není závislá na věku, vzdělání, ale ani politické orientaci daného respondenta. *„Podle zprávy STEM v Trendech 2/2014 k ní má důvěru více než tříčtvrtinová většina obyvatel (76 %). Po Hasičském záchranném sboru ČR (s důvěrou 95 %) je tak druhou nejdůvěryhodnější bezpečnostní institucí před Policií ČR (64 %) a městskou policií (57 %)“ (Armáda České republiky 2014: 142).*

V armádě v současné době rozlišujeme vojáka z povolání a vojáka v záloze, tzv. člena aktivní zálohy (AZ). U obou typů vojáků je nutná vysoká fyzická a psychická zdatnost a odolnost. Mezi další všeobecné podmínky pro jejich přijetí patří věková hranice nad osmnáct let, české občanství, trestní bezúhonnost, zdravotní způsobilost a určitá kvalifikace (Agentura personalistiky AČR, odbor doplňování personálu, © 2018).

Hlavní rozdíl je v pracovním vytížení vojáka a jeho zapojení v rámci AČR. Zatímco člen AZ se několik týdnů v roce věnuje vojenskému výcviku a zbylý čas svému civilnímu zaměstnání, voják z povolání vykonává pouze vojenskou práci a je za to finančně hodnocen dle tabulek. Další patrný rozdíl je v přijetí. Voják z povolání na rozdíl od člena AZ skládá fyzické testy, ale i vojenskou přísahu (Armáda České republiky 2014: 5).

Člen aktivní zálohy je však plnohodnotnou součástí obranných sil. AZ je oporou AČR a pravidelně s ní spolupracuje v rámci velkých cvičení. Vojáci jsou rovněž nasazováni k posílení integrovaného záchranného systému (například při povodních a jiných živelních katastrofách), často spolupracují s Policií ČR. Zájemce o službu v AZ se může přihlásit online, vyplněním registračního formuláře, nebo osobně na rekrutačním středisku AČR, případně u místně příslušného krajského vojenského velitelství. Pokud uchazeč splní veškeré podmínky a kurz základní přípravy AZ v délce šesti týdnů ve Vyškově stává se dobrovolníkem a zavazuje se ke spolupráci s armádou. Poté musí každý rok absolvovat

třítýdenní vojenské cvičení (Agentura personalistiky AČR, odbor doplňování personálu, © 2018). I voják aktivní zálohy se může zúčastnit zahraniční mise.

4 Zahraniční mise

„Spousta lidí se mě ptá, proč jezdím na mise, a já na to odpovídám: je to moje práce. Hasič taky jezdí k požárům a jde tam o život. Řidič kamionu nám také vozí pomeranče a může zemřít v autě při autonehodě. Každá práce má své riziko a toto je práce jako každá jiná jen s jedním rozdílem. Nemůže ji dělat kde kdo.“

(Černý 2017: 133)

Zahraniční misí se rozumí cesta vojáka mimo území ČR, kde voják koná úkoly, které mu stanoví velitel, a to nepřetržitě, po dobu 6 měsíců. Vojákovi za službu v zahraniční misi náleží finanční odměna, která se oficiálně nazývá jako příplatek za službu v zahraničí a jeho výše je stanovena Ministerstvem obrany (Stehlík 2017: 94). Příplatek za službu v zahraničí vojákovi náleží po dobu jeho služby v zahraniční operaci a činí od 500 do 2500 Kč denně. Při výkonu služby ve vysoce rizikové operaci s vedením bojové činnosti lze horní hranici tohoto příplatku zvýšit až na dvouapůlnásobek (Ministerstvo obrany, © 2004-2014).

Účast Armády České republiky na zahraničních misích definuje zejména zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. Vstupem do Severoatlantické aliance a do Evropské unie totiž na sebe Česká republika vzala závazek, že se její armáda bude v zájmu udržení mezinárodní bezpečnosti účastnit zahraničních misí. Schvalování zahraničních misí je v kompetenci obou komor Parlamentu České republiky. Zahraniční operace nyní probíhají na území desíti států. Patří mezi ně Afghánistán, Lotyšsko a Litva, Kosovo, Somálsko, Mali, Bosna a Hercegovina, Irák, Egypt (Sinaj) a Izrael (Army.cz, © 2019).

4.1 Délka a fáze mise

Délka zahraničních misí trvá zpravidla půl roku. Z výzkumů i psychologického hlediska se jeví období šesti měsíců jako maximální časový úsek, kdy by měl být voják nasazen v zahraničí. I když se půl rok jeví jako krátká doba, je potřeba mít na paměti, že voják je eliminován celých šest měsíců od svého domova, rodiny a přátel. V důsledku toho je nucen kontaktovat své okolí skrze moderní technologie, které však nikdy zcela nenahradí osobní kontakt. Pokud voják vyjíždí do misí opakovaně, měl by si dát alespoň roční pauzu (Nový 2012).

V rozhovoru s Martinem Veselovským komentuje délku nasazení kapitán Pavel Stehlík následovně: „*Civilista velmi těžko dokáže třeba pochopit to, že voják na 6 měsíců je schopný vzdát se veškerého soukromí, které má. Představte si, že po dobu 6 měsíců jste s deseti dalšími lidmi v dřevěné boudě, jediný životní prostor, který máte je dvoupatrová palanda, kdy jedna pryčna patří vám, máte malou skříňku, háčky na zbraně a maximálně nějakou dřevěnou policičku, kterou si ještě sám vyrobíte. A vemte si, že vy musíte v sobě potlačit jaksi všechny ty věci, na který jste z domova zvyklý. Že nemusíte tolerovat to, že někdo nahlas poslouchá hudbu, někdo dupe, někdo chrápe... Někdy chcete být sám, tak jediný, co si vlastně můžete udělat, že si u té postele uděláte záclonky. Bavíme se i o jakýmsi potlačení toho intimního života, protože intimní život je v rámci jaksi sociálního života jedince je nesmírně důležitý. Ted' si vemte, že na 6 měsíců odejdete do tohoto prostředí, které jaksi intimnímu životu neprospívá a nepřeje mu, nemáte tam partnera a jaksi s tím soukromím je to velmi náročný“ (DVTV 19. 5. 2017)*

Na první pohled krátké období šesti měsíců je však velmi těžkým obdobím nejen pro vojáka, ale i rodinu a přátele, kteří na něj čekají. Podle Dziakové (2009) se v rámci tohoto období dají rozlišit čtyři fáze (chronologicky postupující), kterými prochází každý voják.

První fází je adaptace. Ta trvá od počátku zahraniční mise, v rozpětí přibližně dvou měsíců. Voják si během této fáze začíná zvykat na nové prostředí, lidi, práci a způsob její organizace. Nové prostředí spojené s kulturou dané země může u vojáka už v této počáteční fázi vyvolat šok, který označujeme jako kulturní šok. Jedinci, kteří umí vyplnit svůj volný čas na misi se snáze začleňují do kolektivu celé jednotky. Další fází je normalizace, ta trvá od 6. do 12. týdne. Je pro ni charakteristické „*vysoké pracovní nasazení, minimální chybovost v těchto pracovních výkonech, ale i minimální konfliktnost v mezilidských vztazích – jak na úrovni pracovních, tak vztahů partnerských a rodinných*“ (Dziaková 2009: 371).

Třetí fází označujeme jako stereotypii. Nastává od 4. do 5. měsíce na misi, přičemž v této fázi dochází k sociálně psychologickému fenoménu, který se označuje jako stereotypie a ponorková nemoc. Projevuje se rutinním životem a děním na misi, kdy si voják navykne na svou práci, prostředí a kolektiv. „*Pro období, ve kterém se zahraniční mise přesouvá do své druhé poloviny, je charakteristickým pojmem rutina, tedy navyklý způsob jednání. V podmínkách mise to znamená, že si každý zvykl na svou práci i na skleníkové prostředí základny. Všechny úkony jsou zautomatizované, stejně jako je zautomatizované odemykání bytu*“ (Sládek 2011: 154). Negativním důsledkem tohoto období může být tzv. ponorková nemoc, kdy v ryze nebo převažujícím mužském kolektivu začne docházet ke klepům

a pomlouvám, které bychom jinak přisuzovaly spíše kolektivu ženskému. Voják si prochází i krizí nedostatečné intimity osobního prostoru. V této fázi také nejčastěji začínají partnerské konflikty. K těmto partnerským konfliktům dochází povětšinou z důvodů žárlivosti či všeobecné změny chování způsobené dlouhou odlukou (Dziaková 2009: 374).

Poslední šestý měsíc je pro vojáka vidinou návratů domů, ke své rodině a do své rodné vlasti, i proto se tato fáze nazývá závěrečná. Na jednu stranu voják práci ovládá perfektně, na straně druhé v důsledku vidiny odjezdu často chybuje. Atmosféra v kolektivu je tedy povětšinou veselá, rozvolněná, jelikož se každý těší na návrat. Avšak pokud během mise nebo zvláště v posledním měsíci dojde k nějaké tragédii, atmosféra je náhle skleslá a stísněná (Dziaková 2009: 375).

4.2 Historie zahraničních misí

První zkušenosti naši vojáci (tehdy ještě česko-slovenští) získali v Africe, když se poprvé účastnili misí OSN v lednu roku 1989. Tehdy bylo vysláno pod velením podplukovníka Miroslava Tůmy prvních sedm důstojníků ČSLA do Angoly, kde měli dohlížet na odsun kubánských intervenčních jednotek. Vzápětí je následovalo dalších 22 důstojníků, tentokrát do Namibie, kde působili např. při kontrole uprchlíků. Kromě Angoly a Namibie působil 5 důstojníků v Somálsku a dalších 39 v Mosambiku (*Armáda České republiky* 2014: 109-110).

Oficiálně první zahraniční mise započala listopadu 1989, díky účasti československé armády na operacích Pouštní štít a Pouštní bouře v letech 1990 až 1991, které měly za cíl osvobodit Kuvajt od irácké invaze, ke které došlo v noci z 1. na 2. srpna 1990. Rada bezpečnosti OSN tuto agresi okamžitě odsoudila a americký prezident George Bush vyslal do oblasti Perského zálivu vojáky své armády (Army.cz, © 2019). Souhlas s vysláním československé protichemické jednotky do zálivu byl vysloven Federálním shromážděním a vysláním protichemické jednotky čítající zhruba 200 vojáků (*Armáda České republiky* 2014:112).

Další operací, kam byli nasazeni čeští vojáci byla mise UNPROFOR (United Nations Protection Force), odehrávající se na území rozpadající se Jugoslávie, s cílem nastolení míru mezi nepřátelskými národy v této oblasti (*Armáda České republiky* 2014: 113). V letech 1992-1995 se této operace zúčastnilo celkem 2250 vojáků.

Následovala mise na území bývalé Jugoslávie zvaná IFOR (1995-1996) a po ní SFOR (1996-2004) po souhlasu OSN vedené Severoatlantickou aliancí. Tyto mise byly zaměřeny na vynucení a udržení míru a na stabilizaci situace na území dnešní Bosny a Hercegoviny (*Armáda České republiky* 2014: 119).

Zásadní zlom přinesly však události 11. září 2001. V tento den byla islámskou teroristickou organizací zvanou al-Kaida provedena série koordinovaných teroristických útoků v USA, při nichž zahynulo téměř 3000 lidí. Spojené státy americké v reakci na tuto událost vyhlásili tzv. „válku proti terorismu“. Následně provedli invazi do Afghánistánu a svrhli hnutí Tálibán, které poskytovalo zázemí teroristům z al-Kaidy. Novodobý válečný konflikt v Afghánistánu započal 7. října 2001 jako součást Operace Trvalá svoboda (Operation Enduring Freedom, OEF), která byla odpovědí Spojených států, Spojeného království a dalších 45 států na sérii teroristických útoků. V důsledku těchto událostí bylo rozhodnuto Radou bezpečnosti OSN o zřízení mise ISAF (International Security Assistance Force), a to dne 20. 12. 2001 na základě smlouvy O uspořádání Afghánistánu. „*Česká republika se zapojila do operace ISAF vysláním 6. polní nemocnice v květnu 2002. Řízení operace ISAF posléze přešlo od OSN pod NATO*“ (Stehlík 2017: 45).

V roce 2009 se dále čeští vojáci podíleli na operaci Air Policing v Litvě, kde se postupně střídaly členské státy NATO při monitoringu a hlídání vzdušného prostoru nad pobaltskými zeměmi. AČR se v roce 2010 a v roce 2011 zapojila do 5 zahraničních operací na území Kosova, Afghánistánu, Bosny a Hercegoviny, Velké Británie a Egypta. Celkem se v těchto operacích každý rok vystřídalo okolo 2100 vojáků. V roce 2012 se působení armády rozrostlo opět na území Litvy, přičemž počet vojáků, který se v zahraničních misích vystřídal, byl snížen na polovinu (Army.cz, © 2019). Od tohoto roku svoji pozornost AČR zaměřuje především na Afghánistán.

4.3 Účastníci zahraniční mise

Zahranční mise se kromě vojáka, který se po jejím absolvování stane válečným veteránem, účastní vojenský kaplan, lékař a psycholog, které lze považovat jako stěžejní osoby, proto o nich v krátkých úsecích bude pojednávat následující kapitola. Kromě nich se samozřejmě zapojují do misí celé řady specializací, mezi něž můžeme řadit překladatele, meteorology, stavební inženýry, fotografy a další. Pozornost však bude zaměřena pouze na veterány, jejich spolky a postihnoutí práce vojenských kaplanů, lékařů a psychologů.

4.3.1 Válečný veterán

V současné době rozlišujeme tři skupiny válečných veteránů. Do první skupiny, kterými se má práce dále zabývat spadají tzv. „novodobí váleční veteráni“. Jimi se stávají příslušníci ozbrojených sil (Armády ČR, Vojenské policie, Policie ČR), kteří nepřetržitě alespoň po dobu 30 kalendářních dnů konali službu v místě ozbrojeného konfliktu nebo službu v mírových operacích podle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem (Ministerstvo obrany, © 2004-2014). Status válečného veterána sice vzniká při splnění zákonem definovaných podmínek, ale k jeho prokázání je nutné získat osvědčení, které vydává Ministerstvo obrany. Do druhé skupiny se řadí vojáci z druhé světové války, proto tyto veterány označujeme jako druhoválečné. Poslední skupina sdružuje lidi, kterým byl přiznán charakter válečného veterána na základě zákona o třetím odboji.

Váleční veteráni se pak sdružují do několika spolků, podle jejich zájmů a cílů. Na území České republiky fungují tři – Sdružení válečných veteránů ČR, Československá obec legionářská a Československý legionář-SPIA Czech, z.s. Všem válečným veteránům poskytují zdravotní a sociální péči, přičemž se zaměřují i na válečné veterány z 2. světové války. Přispívají k obnovení národní hrdosti, demokratických a bojových tradic v armádě, usilují o zachování míru a bezpečnosti v souladu s Chartou Spojených národů a dodržováním lidských práv a svobod (Ministerstvo obrany, © 2004-2014).

4.3.2 Vojenský kaplan

"Radosti a starosti vojáka jsou radosti a starosti vojenského kaplana."

(Motivační heslo vojenských kaplanů)

Život na misi je propojen i s duchovním a vyšším aspektem života. Na misi kromě vojáků jezdí i vojenští kaplani. První vojenský kaplan v Armádě České republiky začal působit od roku 1996, a to v rámci operace IFOR/SFOR v Bosně a Hercegovině. Na základě této pozitivní zkušenosti armády s vojenskými kaplany vznikla v roce 1998 dohoda mezi resortem ministerstva obrany na straně jedné a církvemi sdruženými v České biskupské konferenci a Ekumenické radě církví na straně druhé, o duchovní službě v resortu ministerstva obrany. Od obnovení duchovní služby v naší armádě v roce 1998 prošlo službou vojenského kaplana již 53 vojenských kaplanů z jedenácti křesťanských církví (Ministerstvo obrany, © 2004-2014). Vojenští kaplani pomáhají řešit osobní i profesní problémy vojákům, válečným veteránům, pracovníkům resortu Ministerstva obrany, pomoc nabízí rovněž i jejím rodinám (Army.cz, © 2019).

Npor. Kamil Vícha, polní kaplan 5. kontingentu PRT tým sdělil, v čem spočívají psychologické problémy vojáků na misi: „*Jde o tři velice náročné oblasti problémů, s nimiž se každý jedinec vypořádává jinak. První je rodina, odloučení a vztah na dálku. Telefonem, případně pomocí internetu se toho moc vyřešit nedá. Druhou oblastí jsou vztahy mezi vojáky. Půl roku v jednom prostoru, se stejnými lidmi v kanceláři, při výcviku a pak i na ubikaci při odpočinku, to není vůbec jednoduché, jelikož se mohou vytvořit nejrůznější animozity. Poslední je oblast bezpečí. Neustálá hrozba raketového útoku, případně nastřelení při výjezdu, taky dokáže pořádně pocuchat nervy. Opět platí, že každý voják to zvládá jinak a má jiné obranné mechanismy*“ (Sládek 2011: 161-162).

4.3.3 Vojenský lékař

Další nenahraditelnou roli v kontextu potřeb armády hraje Ústřední lékařsko-psychologické oddělení ÚVN, jež zajišťuje expertizní vyšetření žadatelům o službu v armádě, před odjezdem do misí, po návratu z nich nebo vyšetření a výběr osob specifických profesí, jako jsou pyrotechnici nebo výsadkáři. ÚVN rovněž plní úkoly v oblasti obranné standardizace vojenského zdravotnictví na základě objednávek ministerstva obrany (Univerzita Karlova 1. lékařská fakulta, © 2006-2019). Být lékařem ve válce je velkým závazkem, protože zodpovídá za životy vojáků.

4.3.4 Vojenský psycholog

Do mise vyjíždí i vojenští psychologové. Ti stejně jako vojenští kaplani poskytují péči i dalším zaměstnancům resortu ministerstva obrany, válečným veteránům a dle potřeby i rodinným příslušníkům uvedených skupin (Ručka 2006: 5). Každá vojenská příprava je realizována za pomoci vojenských psychologů a zaměřuje se na zátěž a její zvládání, tvorbu a vedení týmů, nebo řízení vojenských organizací (Ručka 2006: 8). Cílem jakékoliv psychologické přípravy je pak formace psychické odolnosti jedince a její zvyšování (Ručka 2006: 9).

Specifická psychologická příprava předchází před vysláním vojáka do mise. Jejím cílem je minimalizovat rizika selhání jedince a v době nasazení udržet a rozvíjet optimální psychickou připravenost k plnění úkolů (Ručka 2006: 14). Příprava jedince probíhá i v rámci týmové spolupráce, proto je nutné připravit ho i na specifika jednotky a útvaru, ve kterém působí. Kooperace mezi vojáky je důležitá a stěžejní nejen na bojišti, ale i v osobní sféře mezilidských vztahů. Psychologové se rovněž snaží o co nejuvěrnější simulaci bojových situací, aby eliminovali následná traumata, ke kterým může během mise později docházet.

Historicky byli psychologové přítomni ve většině zahraničních operacích (ZO), počínaje Válkou v zálivu 1991, přes státy bývalé Jugoslávie, Kosovo, Kuvajt, Irák, po současné působení v Afghánistánu (Ministerstvo obrany, © 2004-2014).

5 Afghánistán

„Je snazší být ve válce s mírným nepřítelem než v míru se šíleným přítelem.“

(Afghánské přísloví)

Afghánistán je vnitrozemskou zemí, ležící ve středu Asie a sousedící se šesti zeměmi: Uzbekistánem, Tádžikistánem, Čínou, Pákistánem, Íránem a Turkmenistánem. Čtyři pětiny této země pokrývají hory dosahující až 7 000 metrů. Hlavním afghánským horstvem je Hindúkuš. Přes sto jeho vrcholů tvoří tzv. Pamírský uzel. Právě tato vysoká pohoří a umístění země, zde vytváří velmi suché klima. *„Hlavním městem je už od roku 1733 Kábul, který leží v údolí stejnojmenné řeky asi 1 900 m. n. m. Země je administrativně rozdělena na 34 provincií (džumbiší), v jejichž čele stojí provinční guvernéri (náibové), které jmenuje prezident“* (Rýznarová 2018: 10).

Oficiálním názvem země zní Islámská republika Afghánistán. Jak je již z názvu patrné, jedná se o zemi, jež je založena na muslimské víře. V islámských zemích jsou náboženství a politika chápány jako základ pro společenskou realitu a jsou vzájemně provázané. (Maitah, 2010, str. 33), příkladem může být radikální nábožensko-politické hnutí Talibán, které reálně vládlo na většině území mezi lety 1996-2001, dokud nebylo svrženo americkou intervencí. *„Všichni vidí Talibán, ale tam je jiný problém. Vesnice proti vesnici, rodina proti rodině, kmen proti kmeni. Paštúni, Tádžikové, Házárové, kočovní Nomádi...Afghánistán má asi třicet milionů obyvatel, ale teď se tam pohybují odhadem čtyři miliony Nomádů, kočovníků. Dřív se potulovali po celé Asii, ale jejich životní prostor se strašně zužuje. Hodně jich je právě v Afghánistánu, kde zabírají pozemky místním, jejich stáda spásají úrodu. A my přinášíme naše know-how strašně rychle, a oni na tou nezaberou. Je to moc rychlé“* (Sládek 2011: 83).

Velmi vážné jsou důsledky války v Afghánistánu pro lidskou bezpečnost (*human security*). Projevují se ve třech hlavních směrech: zhoršování životního prostředí, stále narůstající počet obětí na straně civilního obyvatelstva a výrazně se zhoršující zdravotní stav afghánského obyvatelstva. Jejich souhrnným dopadem je sílící diskreditace celé afghánské mise a nárůst teroristických útoků na všechny cizince v Afghánistánu (Hynek & Eichler 2010: 83).

Už samotný přílet do Kábulu je velmi nebezpečný zážitek. Letiště obklopené horami stěžuje práci letových dispečerů, kteří navádějí letadla při přistání. Z vrcholků hor také hrozí

útok protiletdeckými zbraněmi a raketami, vedenými Tálibánem. To není jediná hrozba, časté prachové bouře v létě omezují provoz letiště (Blahuš 2013: 49). Ačkoliv to může být pro někoho těžko uvěřitelné, Kábul byl až do roku 1979 poměrně tolerantním místem. Evropanky a Američanky tu mohly chodit samy v noci v minisukních. Místní Afghánky studovali na Západě i Východě a běžně řídily auta (Blahuš 2013: 50). V hlavním městě operují čeští příslušníci vojenské policie. Jejich práce je velice nebezpečná, neboť doprovází VIP osoby při eskortách. Palebný přepad, nástražný výbušný systém, raketové a minometné ostřelování, útok sebevražedného mučedníka. S tím vším musí vojenští policisté počítat při ochraně zájmových osob (Blahuš 2013: 50).

Afghánistán se stal nejznámější zemí, ve které čeští vojáci působí, a to již od dubna 2004. V této zemi byli nejdříve zapojeni v Kábulu v rámci operace ISAF (International Security Assistance Force). Ta byla vytvořena z 6. a 11. polní nemocnice, později i polního chirurgického týmu. Hlavním úkolem této operace bylo poskytnutí lékařské péče v průběhu bojové činnosti i mimo ni, dále krátkodobou hospitalizaci a pomoc raněným a nemocným příslušníkům ISAF či humanitární pomoc místnímu obyvatelstvu. Čeští vojenští lékaři a zdravotníci v letech 2002-2003 ošetřili v Afghánistánu na 2000 koaličních vojáků a přes 12 000 tamních obyvatel (*Armáda České republiky* 2014: 128). Dne 1. 1. 2015 se mise ISAF změnila v nebojovou operaci Resolute Support (RS).

Kromě lékařů Česká republika následně vyslala do Kábulu několik vojenských specializací, včetně pyrotechnického odřadu EOD (Explosive Ordnance Disposal) a meteorologickou skupinu v celkovém počtu 16 osob. Pyrotechnický oddíl na mezinárodním letišti v Kábulu zajišťoval bezpečnost letiště i jeho okolí a zároveň případnou likvidaci nalezené nevybuchlé munice. Meteorologická skupina měla na starost komplexní meteorologické zabezpečení letového provozu (*Armáda České republiky* 2014: 128).

Od 1. prosince 2006 se tým rozšířil na 47 osob, kteří měli ve své odpovědnosti celkovou činnost a provoz letiště, zajištění bezpečnosti a přípravu na předání letiště do správy afghánské vlády. Tato rozšířená činnost a zvýšení počtu osob v českém kontingentu vyplynula z ustanovení České republiky jako „Lead Nation“. Své úkoly tento kontingent splnil za 4 měsíce, a proto byl k 31. březnu 2007 stažen. V ten samý měsíc byl však vystřídán dalším, opět ve zvýšeném počtu (111 osob), který zde setrval do listopadu 2008. Své schopnosti vojáci prokázali již v roce 2005, v prostorách Hindúkuše, v provincii Badakšan v rámci mezinárodního provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) vedeného Německem, rovněž v misi ISAF (*Armáda České republiky* 2014: 128).

Důležité je zmínit podmínky této země, jenž přináší mnohá úskalí na patrolách a jež si vyžádali své první oběti. Tragickou událostí v rámci mise ISAF, se stala smrt nadrotmistra Nikolaje Martynova z 43. výtahového mechanizovaného praporu dne 3. května 2007, který zemřel na následky sesunu laviny kamení a bláta, která zasáhla motorizovanou českou patrolu jen několik kilometrů od základny (*Armáda České republiky* 2014: 131).

V Afghánistánu vojáci působí v Bagramu a Logaru. Logar si dokonce už vysloužil přezdívku „tak trochu české provincie“. V této provincii, ležící jihovýchodně od Kábulu, od 19. března 2008 převzala Česká republika vedení vlastního provinčního rekonstrukčního týmu (PRT). Důraz se klade především na rozvoj zemědělství, školství, zdrav. péče, infrastruktury a bezpečnosti. Jádrem PRT jsou civilní experti, jejich bezpečnost pak zajišťují právě vojáci. Civilní tvoří experti, kteří udržují kontakt s místním obyvatelstvem a úřady, případně navrhnou rozvojové projekty, u kterých poté dohlíží na jejich realizaci (*Armáda České republiky* 2014: 134). Jedná se o projekty menšího rozsahu s okamžitým dopadem na místní komunitu, např. nákupy čerpadel, sušárny na ovoce, hloubení studen, dodávky materiálu první pomoci a další (Hynek & Eichler 2010: 111-112).

Jak reagovali místní lidé, na civilní složku PRT, která byla doprovázena vojáky? „*Od začátku jsme jim vysvětlovali, že i vojáci jsou tam kvůli rozvoji provincie. Deset civilistů, stejně jako dvě stě sedmdesát vojáků. Když už jsme tam byli déle, viděli, že je to opravdu tak, jak říkáme. A začali nám důvěřovat*“ (Sládek 2011: 37).

V rámci PRT došlo také k rozvoji nezávislých afghánských médií, které měla na starost mediální expertka 1. týmu, Karla Štěpánková. „*Do roku 2001, kdy v Afghánistánu vládl Talibán, bylo v celé zemi jen jedno oficiální rádio! Nebyla televize, video bylo zakázané. Dneska je tam přes dvě stě rozhlasových stanic*“ (Sládek, 2011: 73).

Tento tým je umístěn na americké základně Shank, neboť i idea provinčních rekonstrukčních týmů pramení z myšlenek amerického projektu, známého pod jménem „Coalition Humanitarian Liaison Cells“ (*Armáda České republiky* 2014: 135). Tato základna americké armády, ležící poblíž města Pol-e Alam (hlavní město provincie Logar), byla pojmenována na počest padlého vojáka Shanka, který zemřel 28. listopadu 2006, když jeho Hummer najel na horské cestě v Logaru na improvizovanou výbušnou nástrahu (Sládek 2011: 57).

Čeští vojáci zde musí čelit útokům tálibánských teroristů při patrolách v terénu a při doprovodu konvojů. Největší nebezpečí na těchto cestách je tzv. NVS (nástražný

výbušný systém). Právě na následky zásahu NVS do vozu Humvee zahynul rotný Radim Vaculík, 30. dubna 2008 u městečka Pol-e Alam (*Armáda České republiky* 2014: 134). „Kromě improvizovaných náloží NVS, resp. IED, hrozí místnímu obyvatelstvu i našim vojákům smrt a zmrzačení od milionů min. Málokdo totiž ví, že Afghánistán patří k vůbec nejzaminovanějším oblastem na planetě“ (Blahuš 2013: 35).

Guvernér provincie Lógar Atiqulláh Ludín v roce 2010 řekl: „Doufám, že s Čechy budeme moci spolupracovat i nadále a že nám budete i v budoucnu pomáhat. Máme velké plány na rekonstrukci hospodářství provincie. Chtěli bychom se zaměřit na opravy silnic, mostů a obnovu zemědělství hlavně včelařství. Věřím, že až odtud budete jednou odcházet, budou si zdejší lidé říkat, že Češi jsou dobří lidé“ (*Armáda České republiky* 2014: 135-136).

Další základnou, na které čeští vojáci působí je Bagram, který se nachází zhruba 50 kilometrů na sever od hlavního města. Tuto základnu Češi střeží a hlídají, aby na ní nikdo neodpaloval rakety nebo se nedostal s výbušninami do její blízkosti. Bagram je jedním z nejvytíženějších vojenských letišť na světě. Pro americkou armádu a její spojence z NATO i jiných zemí je hlavní leteckou dopravní tepnou do Afghánistánu. Vojáci české strážní roty mají za úkol v operaci Rozhodná podpora (Resolute Support) zajišťovat bezpečnostní opatření v severní části bezpečnostní zóny kolem Bagramu. Ve spolupráci s americkými, gruzínskými a afghánskými kolegy se snaží zamezit nepřátelským aktivitám namířeným proti základně. Podílejí se také na výcviku a poradenství afghánských bezpečnostních sil (ČTK, © 2019).

Mise v Afghánistánu patří k těm nejnebezpečnějším. Svědčí o tom čísla úmrtí českých vojáků v zahraničí. Z celkového počtu 29 padlých od roku 1991, zemřelo 14 vojáků právě v Afghánistánu. Poslední přišel o život v říjnu 2018, dva měsíce před ním padli další tři čeští vojáci, když hlídkovali právě okolí základny Bagram. Většina smrtelných nehod byla způsobena sebevražednými útoky.

6 Před misí

„Měl bych se taky doma pochlubit, že na jaře pojedu opět do mise. Jdu s tím za Petrou s pocitem, jako když nesu ukázat rodičům kouli v žákovský knížce.“

(Černý 2017: 78)

Výběr osob na misi zpravidla probíhá podle předem připraveného plánu, kdy je nutné sestavit tým vojáků o určitém počtu lidí. Při samotném výběru se bere ohled na zkušenosti vojáka, ale i jeho psychickou a fyzickou zdatnost. Do zahraniční mise může být vyslán voják i na základě žádosti. Zásadním krokem je předložit dokument „Žádost o vyslání do zahraniční mise“ svému nadřízenému útvaru a druhým krokem je pohovor u plánovaného velitele budoucího kontingentu. Po zpracování dokumentů a jejich následném schválení může být voják zařazen do mise (Majer 2003: 50). Zahraniční misi předchází téměř roční příprava, kde voják prověřuje své psychické a fyzické síly, a to jak individuálně, tak v týmu, který má být do zahraniční mise vyslán.

Motivací k účasti na zahraniční misi bývá zpravidla nabývání nových zkušeností a platové ohodnocení je až druhotným důvodem. Mise ztělesňuje pro většinu vrchol kariéry. Samotná operace poté prověřuje vojáky nejen po fyzické a psychické stránce, ale i té osobní. Eliminace od rodiny, partnera a přátel je taktéž zátěžovou zkouškou. Jde o jakýsi zlom v životech těchto lidí, mnohdy se partnerství rozpadají a dochází k obecnému zhoršení vztahů. To mi potvrdil i Adam, který se po příjezdu z mise rozešel se svou přítelkyní. Jelikož už ke konci mise byl vztah špatný, udělal na misi zásadní chybu, která mohla stát několik životů. Na patrole měl na starost práci za kulometem a zajištění okolí, ale protože byl psychicky i fyzicky unaven z krachu vztahu, při této práci usnul. Naštěstí se jednalo o chvilkovou záležitost a děti, které uviděl vzápětí, co se probudil, nebyly nijak ozbrojeny (viz. příloha). Další špatnou zkušeností prošel i Petr, se kterým se přítelkyně rozešla těsně před misí, ale tuto skutečnost bere zpětně s humorem a okomentoval ji v rozhovoru zpětně slovy: *„Přišla o skvělého kluka.“*

Motivací všech čtyř respondentů bylo především nabytí nových zkušeností a možnost kariéřního postupu. Finanční ohodnocení vnímali jen jako „něco navíc“. Adam i Petr ovšem přiznali, že možný odjezd na jejich druhou misi z finančních důvodů již bude, jinak by zřejmě znovu neriskovali své životy. Roman uvedl jako důvod svého výjezdu do mise jediné slovo, a to: *„Dobrodružství!“*. Martin doslova řekl: *„Pro mě byla mise vrcholem mé vojenské kariéry. Představ si že by ses celou střední školu učila na maturitu, a nakonec se rozhodla*

k ní nejít. A za další mi dost pomohly vydělané peníze, ale to nebylo to hlavní, tedy alespoň ne pro mne.“

Česká veřejnost má rozporuplný názor, co se týče účasti našich vojáků na zahraničních misích. Na jednu stranu si více než 70 % obyvatelstva myslí, že zahraniční nasazení prověřuje schopnosti naší armády a přispívá k lepšímu zviditelnění, na druhou stranu nejsou přesvědčeni o potřebnosti těchto misí. O tom vypovídá tvrzení, že polovina dotázaných uvádí: *„Naši vojáci zbytečně riskují životy v misích.“* V poslední době rovněž panuje názor, že je zbytečné vynakládat peníze daňových poplatníků (Armáda České republiky 2014: 145).

Samotní vojáci nedostatek podpory, úcty a respektu od veřejnosti komentují takto: *„Děláme jen svou práci. To, na co jsme cvičeni. Jsme tady dobrovolně. Ale takové přehlížení, jaké doma zažíváme za to, co jsme tady v potu, krvi a prachu dokázali, snad neznají žádní naši spolubojovníci z jiných armád“* (Blahuš 2013: 75). Na tento jev poukázal i Adam: *„Částečně jsem začal mít pocit, že společnost má oproti mně jakoby dluh. Byl jsem tam šel dobrovolně do toho a podstoupil jsem to, tak když to vezmu v globále, tak to oproti očekávání, hlavně co se týče po osobnostní stránce bylo to fakt docela peklo. Protože těch prvních šest tejdnu, když jsem se vrátil, hlavně díky problémům, co jsem měl s holkou, tak bylo nejhorších v mém životě.“*

Příprava na misi začíná téměř rok před odjezdem a spočívá v několika krocích. Voják musí mimo jiné počítat se situací, že se z mise domů již nemusí vrátit. Pro případ smrti někteří vojáci sepisují dědickou smlouvu či poslední vůli. Tento krok není povinností, avšak mnoho vojáků cítí potřebu si tuto smlouvu před samotným odjezdem obstarat, aby tak mohli v případě nenadálých okolností zabezpečit svou rodinu (Stehlík 2017: 52).

Kromě psychologické přípravy a zabezpečení rodiny před odjezdem, je podstatná fyzická příprava. Voják absolvuje sérii zdravotních vyšetření (včetně psychologického) a poté trénuje modelové situace, střelbu a taktiku, aby byl co nejlépe připraven. Je důležité, aby zapadl do týmu a prokázal spolehlivost, odbornou způsobilost a výkonnost, proto již devět měsíců před samotnou misí absolvuje několik kurzů a školení. Při výběru, kdo se zúčastní mise, se klade důraz na výsledky psychotestů, fyzickou kondici, ale např. také na znalost jazyka (angličtiny).

Než se však voják skutečně projde po nějaké základně ve střední Asii, vykoná různá cvičení. Jedno z nich může probíhat v Německu. Hohenfels – Grafenvohr je největší, přísně střežené cvičiště NATO, které do detailu připomíná provincie Afghánistánu. Nechybí zde

ani mešity a minarety. O „domorodý komparz“ se starají Američani, kteří najímají prověřené Araby a Turky žijící v Německu. *„Veškerý výcvik před misí je koncipován tak, aby se svou reálností co nejvíce blížil podmínkám v prostoru nasazení. Zcela běžně se tak cvičí nejrůznější modelové situace i rozsáhlé scénáře, jejichž úkolem je simulace toho, co vojáky čeká na misi“* (Stehlík 2017: 56). Dle Blahuše (2013: 36-37) se jedná „o nejrealističtější typ výcviku, jaký existuje. Vojáci mají zbraně osazené laserovými komplety Mil les. Jejich fanatičtí protivníci z Tálíbanu (které hrají američtí vojáci) a ostatní komparzisté mají na sobě popruhy s laserovými čidly, takže řídicí cvičení ihned rozpozná, kdo koho a kam trefili.“

Vojáci se také vzdělávají v oblasti medicíny a pyrotechniky: *„Učili jsme se rozpoznávat a v praxi identifikovat všechny druhy munice a improvizovaných výbušných zařízení – IED. A protože jsme věděli, že tyhle věcičky byly a jsou největším zabijákem vojáků v Afu, kladl se na tuhle problematiku velkej důraz“* (Stehlík 2014: 90). Kromě rozpoznávání výbušnin, se vojáci vzdělávají i ve zdravotědě (např. umět zastavit krvácení) a připravují se tak na všechny situace, ke kterým by mohlo během mise dojít.

Týden před odjezdem na misi se objevuje psychický stav emocionálního snažení. Projevuje se například otázkami typu: „Co se stane, když umřu?“, „Jak to bude se sexuálním životem?“ nebo se voják stará o to, zda za dobu jeho nepřítomnosti zvládne partner/partnerka sám/sama chod domácnosti a finanční zajištění rodiny. Mezi základní stresory před misí se řadí především neznámost či nepředvídatelnost budoucích situací, omezení komunikace s rodinou a s ním spojené obtížné plánování budoucnosti, informační deprivace nebo naopak informační přesycení, ale i obavy z osobního selhání (Dziaková 2009: 384). Často je také brát v potaz finanční zajištění rodiny.

Odjezd člena rodiny je významným zásahem do rodinné atmosféry a psychologové doporučují, aby voják trávil před samotným odjezdem do mise s rodinou a dětmi více času. Je třeba dbát na uspokojování 4 faktorů: lásky, uznání, radosti a svobody. (Majer 2003: 69). Dle Dziakové (2009: 375) se dá dojít k několika doporučením, která mají předejít problémům, jež mohou na obou stranách nastat. Mezi tyto doporučení např. patří neřešit přes telefon zásadní, a hlavně partnerské otázky typu rozvod, žárlivost a pocity výčitek vůči své druhé polovičce. Pro malé děti může být nápomocné po dobu vojákovi nepřítomnosti vystavit např. jeho fotografii na noční stolek nebo namluvit pohádku s jeho hlasem a pouštět ji svému dítěti při usínání.

Samotné loučení pak můžeme považovat za jakýsi rituál, nebo jeho fázi „separace“ (odloučení). Každé loučení je individuální jednak svou délkou tak intenzitou. Bývá velice těžkým momentem, a to pro obě strany. Odloučení je většinou těžší, pokud má voják děti nebo těhotnou partnerku. Někteří vojáci se však loučí i se svou domovinou: *„A tak naposledy přecházím Karlův most, je tam socha svatého Jana Nepomuckého, kterého odtud shodili do Vltavy. Když položíte ruku na pět hvězd a něco si přejete, splní se vám to. Neměl jsem si osobně už co přát, tak jsem jen řekl, aby všichni lidi na světě byli šťastní“* (Angel 2017: 142).

Všechny čtyři respondenti měli před misí partnerku. S Petrem se rozešla přítelkyně těsně před odletem na misi, s Adamem naopak po misi, protože už během mise obě strany pocítily, že tam jsou jisté problémy. Všichni čtyři však oznámili, že na misi pojedou s dostatečným předstihem. U Romana byl proti účasti pouze jeho otec, jenž ho odrazoval v již samotném povolání. Martin své přítelkyni (teď již manželce) sdělil ihned, jak mu přišla zpráva, jestli chce jet a rodině až po prvním cvičení, kde se rozhodovalo o tom, kdo pojede a kdo ne. *„Rodina a partneři nás musí podporovat, jinak by to nešlo!“* sdělil Adam, když jsem se ho zeptala na podporu ze stran jeho blízkých osob. Loučení bylo pro všechny čtyři respondenty velmi těžké, i Roman přiznal, že i po tolika misích a zkušenostech je loučení to nejtěžší, co voják zažívá, protože nikdy neví, zda se se svou rodinou a blízkými ještě setká...

7 Přilet a kulturní šok

„Ten pocit, když do nás po výstupu z letadla udeřila vysoká teplota a dala nám řádku, se nedá popsat. Tamější vzduch je jinej, než na jakej jsme byli zvyklý. Byl svěží i dusivej zároveň. Stejně jsem měl ale hubu od ucha k uchu. A víš proč? Protože jsem „byl“ tam. Konečně. A v momentě, kdy kolem nás startovaly dvě americký stíhačky F-15 a zvuk jejich motorů, při taktickým vzletu, nám rval ušní bubínky, přišel jsem si jako v ráji.“

(Stehlík 2014: 102)

První momenty po přiletu do nové země jsou závislé na tom, zda voják již misi během své kariéry absolvoval, nebo se jedná o jeho první zahraniční operaci. Můžeme s jistotou konstatovat, že čím více voják misi absolvuje, tím se intenzita jeho dojmů z jiné země snižuje. Pro jedince, který zažívá na misi svou premiéru může být překvapující hned několik aspektů. Mohou se mezi ně řadit jednak přírodní podmínky země jako je povrch, fauna, flora či klima, ale i kultura, se kterou se voják během mise střetává. Zajisté ho mohou překvapit i místní lidé se kterými se dostává do kontaktu.

Rovněž respondenti byli překvapeni při příjezdu na svou první misi podnebí, které panovalo v Afghánistánu. Na druhou stranu mi Petr řekl: *„teplo jako takové mi tolik nevadilo tohle je spíš individuální věc, je tam sice přes léto i 50 a víc stupňů, ale minimální vlhkost, tak to člověka tolik neničí“*. Adam se u této otázky smál, neboť hned po jeho přiletu začalo pršet, což je výjimečná a nevšední situace. Roman podotknul, že na své páté misi již nebyl překvapen, neboť měl zkušenosti z Iráku a jeho tělo se rychle aklimatizovalo. *„První, co mě překvapilo bylo obrovské vedro a suchý vzduch. A největší šok pro mne bylo to, že tam nejsou žádné stromy a jen písek a prach“*, okomentoval přírodní podmínky a své první pocity po přiletu Martin.

Po přiletu se může u některých jedinců dostavit kulturní šok. Kulturní šok je pojmem, který vystihuje psychické a sociální otřesy, způsobené střetem s novou kulturou. Patří však mezi přirozené reakce, které se objevují u lidí pobývajících delší dobu v cizím prostředí. Nejistota ve vztahu k novým pravidlům, zvykům a jazykům může vyvolat stav dezorientace a anomie.

Kulturní šok má čtyři charakteristické fáze (Oberger, cit. podle Vysoudilová, 2013: 10-11), které nastávají chronologicky po sobě. První fází je tzv. fáze „medových týdnů“ (honeymoon), při níž dochází k pocitům euforie, okouzlení a nadšení. Je to však pouze jakási

iluze, kdy jsou „cizinci“ (v tomto případě vojáci) nadšeni a fascinováni novým prostředím, kulturou a lidmi. Druhou fází je odmítnutí neboli krize (crisis). Oproti první fázi dochází k zásadnímu obratu. Je pro ni charakteristický pocit nepříjemnosti, frustrace, hněvu a úzkosti. Člověk začíná být dezorientován, dochází k rozporu mezi vnitřním a vnějším já. Jde o náročnou fázi, kdy se jedinec snaží zapadnout do nového prostředí, sblížit se s místními tradicemi, vytvořit si nové vazby a kontakty. Poté následuje fáze zotavení (recovery), pro niž je typická krize odhodlanosti a kulturního učení. V této fázi může rovněž dojít k izolaci jedince a značné kritičnosti k hostitelské kultuře, projevující se stýskáním, plačtivostí, lítostí, které se odráží na fyzické stránce jedince, jako je nevolnost, bolesti hlavy, bulimie, alkoholismus, vředová choroba aj. Poslední fází je přizpůsobení (adjustment). Značí vyrovnaní se s novým prostředím a odráží potěšení z fungujících schopností. Jedinec se cítí lépe a novou kulturu přijímá za svůj nový „domov“.

Existuje šest predispozic, které určují, v jaké formě a míře, se u člověka vyskytne kulturní šok, mezi ně se řadí např. fyzická kondice a zdravotní stav jedince, jeho věk, jazykové dovednosti. Na straně druhé mezi tyto predispozice patří i charakteristika hostitelské země či její geopolitické podmínky (Bochner a Furnham, cit. podle Vysoudilová 2013: 9).

Kulturní šok se může znovuobjevit také po přiletu zpět do vlasti, ten označujeme jako re-entry shock (Vysoudilová 2013: 17). Na tento zpětný šok se nelze reálně připravit a může být dokonce horší než kulturní šok, se kterým se jedinec setkal v cizím prostředí. Tato obtížnost je zpravidla způsobena tím, že se během jejich nepřítomnosti změnil nejen domov, ale rovněž i oni sami. *„Jejich osobnost se obohatila, získali nové vzorce chování, dovednosti, postoje a hodnoty. Zjišťují, že jejich nejbližší okolí je zároveň cizím prostředím (kavkovský syndrom – cítí se cizincem ve svém vlastním prostředí).“*

Kavkovský syndrom vystihují i následující řádky z knihy Lámání v kole, ve výpovědi vojáka speciálních jednotek Československé lidové armády, který se ze dne na den pod záminkou ostrého cvičení v Sovětském svazu ocitl v kruté sovětsko-afghánské válce: *„Odjížděl jsem předčasně zpět a slíbil si, že dokud budu ve válce, doma mě už neuvidí. Zaujala mě totiž podivná zvláštnost – v Praze jsem na sobě cítil pot, sužovaly mě deprese, výčitky, třes rukou. Prostě jsem to tam nezvládal. Matčina slova, co jim zbude, když zemřu, že nechtějí nějaké krvavé bony, ale snachu, vnoučata a normálního syna, co dělá někde chemika, mi strašily v hlavě. Už jsem se nemohl dočkat, až se vrátím za klukama. To byla moje rodina, to byli moje lidi, co mi rozumějí a s nimiž jsem byl rád. Nikdo mi v životě tak nechyběl.“* (Angel 2017: 144). Dle Vysoudilové (2013: 17) se mezi příznaky a důsledky tohoto syndromu

řadí pocity frustrace, nejistoty, nudy, pocity odcizení a neporozumění, ale i jistá lhostejnost ze strany rodiny a přátel.

8 Průběh mise

„Čas se tady neměřil na dny, tejdny nebo měsíce. Čas tu neurčitě plynul od patroly k patrole. Svoji první patrolu si pamatuju, jako by to bylo dneska.“

(Stehlík 2014: 109)

Průběh mise může být postupem času stereotypní, zároveň však může dojít k nenadálým situacím, které dokáží obrátit život na misi „vzhůru nohama“. Tyto události mohou mít jak negativní, tak pozitivní dopad. Mezi možné klady lze řadit kontakt s rodinou, kdy i krátký rozhovor s blízkými, může vojákovi přinést nejen chvilkové odreagování od válečného dění, ale i pocity lásky, podpory a pomoci. Vojákovi dokáže zpestřit den i balíček zaslaný od jeho rodiny či partnerky.

Care Packages („pečující balíčky“) mohou vojákům zasílat i anonymové. Takové balíčky prochází kontrolou a jejich obsah se různí. Balíčky zpravidla obsahují potraviny jako jsou sladkosti, konzervy, ale i drogistické zboží a časopisy. Jejich zasláním chtějí dárci vyjádřit poděkování a podporu českým vojákům (Army.cz, © 2019). Jeden takový balíček dostal i Pavel Stehlík: *„Ale protože mě na bihatu čekal balíček od holky, rychle jsem hodil zdravotní chmury za hlavu a probíral se jeho obsahem. Byly tam různé dobroty, knížky, časák s nahejma ženskejma a pár milejch řádků. Hrozně mi to zvedlo náladu“* (Stehlík 2014: 127).

Běžný den na misi se však liší podle toho, zda voják zůstává na základně nebo vyjíždí na patrolu. Během dne má na starost úklid pokoje nebo společných prostor (např. posilovny). Rovněž koná fyzický výcvik, ať už individuálně nebo skupinově s ohledem na denní plán a program. Kromě toho má svůj osobní čas a volno. Někdo si čte, chodí do posilovny či kouká na filmy. Jiný zase svůj čas věnuje sebevzdělávání (např. učí se arabsky).

„Často se podílíme na výcviku Afghánské národní armády, který probíhá na vedlejší základně. Pravidelně máme také zdokonalovací výuku angličtiny, kterou ke své práci bezpodmínečně potřebujeme. Kromě toho často působíme v rámci takzvaného QRF, což je Tým rychlé reakce. V reálu to znamená, že do několika minut musíme být připraveni zasáhnout v případě ohrožení základny, nebo patroly, která se pohybuje v terénu“ (Chrudimský deník, VLTAVA LABE MEDIA a.s., © 2005-2019).

Volný čas záleží na preferenci a chuti jednotlivce. Mí respondenti ho trávili především v posilovně. Důležité je zmínit fakt, že je voják nasazen v operaci 24 hodin denně. Z toho vyplývá, že vždy musí být připraven k plnění úkolů zadaných velitelem. Stranou jde jeho soukromí, intimní život, osobní problémy a vše, co „běžně“ doma řeší. *„Ve volnejch chvílich člověk relaxoval a vypínal třeba při sportu. Někdo chodil běhat, někdo zvedat činky do korbírny. Někdo zase pařil počítačový hry nebo koukal na filmy. Já dělal všechno. Člověku to pomáhalo zaměstnat mozek. Hlavu. Aby nepřemejšlela nad kravinama. Aby člověku dopřávala klidu“* (Stehlík 2014: 108). Martin odpověděl: *„Volný čas jsem trávil s kolegy, se kterými jsme chodili cvičit, běhat a na "výlety" po základně, kdy jsme se vydali na druhý konec a tam zažili alespoň trochu jinou kulturu, než na kterou jsme byli zvyklí u nás na baráku.“*

V průběhu zahraniční mise jsou velmi důležité osobní vztahy. V této úrovni se dají rozlišit dva typy vztahů, a to mezi vojákem a vojákem, nebo vojákem a nadřízeným. Vždy je ale důležité v rámci obou těchto vztahů zachovat profesionalitu a splnit daný úkol. Sám kapitán Pavel Stehlík konstatuje, že, ať už by došlo k hádce nebo rozepři mezi dvěma i více vojáky, tak pokud jde o úkol a jeho plnění, „osobní potyčky“ by měly jít vždy stranou. V zahraniční operaci jde o životy, proto je důležité v rámci skupiny vždy kooperovat, zachovat „klidnou hlavu“ a podat co nejlepší výkon. Roman sdělil, že už při sestavování týmu, který pojede na misi se bere ohled na to, jak si lidé rozumí a vzájemně spolupracují. *„Člověk se musí spolehnout na to, že když se něco stane, tak ho kamarád nenechá v průseru.“*

Během mise vojáci tak fungují jako jedno tělo a jeden muž. Na misích často vzniká mezi bojovníky pouto: *„Nikdy nikoho nepoznáte lépe než v bojové situaci. Tato zkušenost nás spojila a na podvědomé úrovni jsme pak již každý věděli, co ten druhý udělá, jak zareaguje – najednou jsme nepotřebovali slova“* (Angel 2017: 115). Cílem je předejít k jakýmkoliv nedorozuměním a špatným sociálním vztahům v rámci jednotky, protože musí fungovat pospolu a „krýt si záda“. Špatné sociální vztahy tak vedou ke snížené bojeschopnosti celé jednotky, neefektivnímu velení, podlomení celkové morálky nebo dokonce k šikanování mezi příslušníky jednotky navzájem. Příčiny narušení sociálních vztahů v rámci vojenské jednotky jsou šíření rozkladných zpráv a zvěstí, jež vnáší pochybnosti a obavy, neřešení vztahových problémů mezi vojáky navzájem nebo mezi nadřízenými a podřízenými, neochota ke kompromisu a ústupkům či uspokojování vlastních mocenských ambicí jedince na úkor skupiny (Dziaková 2009: 184).

Komunikace je důležitá jednak v rámci týmu, ale i ta, kterou voják udržuje na dálku se svými blízkými. Druhý typ komunikace se dá rozdělit na tzv. telefonní kontakt – „povrchní kontakt“ a písemný kontakt – „hluboký kontakt“. Zatímco při telefonování a skypování se s dotyčným sice v dnešní moderní době můžete i vidět, nelze podcenit písemný kontakt. To, co nám někdo napíše, zůstává. Voják si tak některé zprávy/dopisy může pročitat kdykoliv bude chtít, i opakovaně a připomínat si slova od svých blízkých, které mu dodají podporu a pocit, že tu jsou pro něj. I proto má psané slovo důležitý a neopomenutelný význam (Dziaková 2009: 407). V průběhu mise se doporučuje myslet na své blízké „cíleně“ jednou týdně. Pokud na sebe dotyční myslí „každou chvíli“ zvyšuje se tak riziko možného traumatu. Proto se doporučuje stanovit si jeden den v týdnu (případně i část dne nebo určitou hodinu), kdy na sebe partneri myslí.

„Poprvý jsem se domů ozval až po pár dnech, kdy jsem byl na Shanku. Měl jsem v krku divnej knedlík. V jednom z bihatů byly udělaný tři koje pro tři telefony, ze kterejch se dalo zadarmo, na deset minut, zavolat domů. Jenže pokud chtěl člověk slyšet své blízký, musel si vystát pořádnou frontu. Jen si to představ, bylo nás tu skoro 300 vojáků. Na tři telefony. Takže jsem to nakonec vykoumal tak, že jsem si chodil zavolat třeba v jednu nebo ve dvě v noci“ (Stehlík 2014: 108). Moji respondenti těchto veřejných služeb na základně příliš nevyužívali. S rodinou a blízkými komunikovali přes sociální sítě nebo Skype na svých soukromých mobilech a noteboocích. Roman, který se účastnil své první mise v Bosně a Hercegovině zavzpomínal na technologický pokrok, i to, jak ještě před dvaceti lety ze své první mise posílal domů pohledy.

Ne nadarmo se říká „Najezený voják – spokojený voják“. Jídlo mě také zajímalo z hlediska kultury, neboť jsem byla přesvědčena, že se na misi vaří tradiční afghánská kuchyně. Z tohoto omylu mě však vyvedla už kniha Pavla Stehlíka, kde píše: *„Jídlo bylo bezvadný. Jídelnu Amíci situovali do stanů. Její chod zabezpečovali Filipínci. Jednou jsme tam s klukama seděli, dlabali nějakou dobrotu, tuším, že to byli humři, a já si říkal, že je to fakt paradox. Že musím do války, abych tu jako sváteční jídlo ochutnal humra“ (Stehlík 2014: 108), a dále „Na podvečer jsme šli na večeri do stanů, kde byla jídelna. Tam nám spadly brady dolů, protože o tak dobrým a pestrým jídle bysme si mohli doma nechat jenom zdát. Inu, byli jsme konfrontovaný s americkou filosofií, že bojovníkům na velký základně je potřeba excelentně připravit*

to nejlepší jídlo. Pravidlo, že dobře najedenej voják dobře bojuje, platí pořád stejně“ (Stehlík 2014: 103).

Pohled na místní kulturu a lidi je různorodý. Dá se říci, že co voják, to jiný dojem. Před misí jsou však vojáci seznámeni s místním náboženstvím (tedy islámem), učí se základní fráze a snaží se poznat a pochopit místní kulturu, náboženství, aby tak mohli spolupracovat např. s afghánskou policií či pomáhat s rozvojem místních škol. Místní kultura funguje dle Adama na základě bakšiš, tedy poplatku. Smlouvají zde i děti, kterým vojáci často vozí jídlo, sladkosti a pití z místních jídelen: *„Cílem patroly bylo městečko Puli Alam a jeho okolí. Čekalo na nás několik zastávek. To, co se dělo za bránou základny, mi přišlo jako dobrý peklo proti tomu, na co je zvyklej Evropan: chudoba, špína, odpadky, hliněný domy a zdi, mumraj lidí. Venku pověšená rozbouraná kráva, jejíž maso si mohli lidi normálně koupit. Někde nám lidi mávali, nebo nám hrozili pěstí. Někde nás častovali upřenejma pohledama, co se nám vrejvaly pod kůži. Kdekoliv jsme zastavili, seběhly se k nám děti a žebraly na nás žvýkačky a malé džusíky, který jsme si brali z jídelny. Sem tam se o to mezi sebou popraly“ (Stehlík 2014: 111).*

Vojákům je často dětí líto a jsou schopni se s nimi podělit i o věci, které byli pro ně samotné: *„Natahujou k nám ruce. Z odhazováku na prázdný zásobníky vytahuju margotku, kterou jsem si schoval v letadle. Že si ji někdy dám, abych si připomněl domov. Hráz ve mně je prolomená. V taktickejch rukavicích rozlamuju kousky margotky a kusy čokolády se vpíjej do jejich nomexový látky. Děcka se cpou jedno přes druhý. Pár z nich má to štěstí a strká si do pusy kus tyčinky. Slastně přivíraj oči. Poprvé v životě jí něco takovýho“ (Stehlík 2014: 119).*

Vojáci si však musí dávat pozor na to, s kým přijdou do kontaktu. Mnohdy jsou totiž ozbrojení nejen dospělí, ale právě i děti. *„Rusové nás od začátku upozorňovali na to, že občas chodí do tábora děti, které je nutno zastřelit, pokud jsou ozbrojené. Bože, čím jsou ozbrojené? Třeba protitankovými minami! V džihádu totiž začíná věková hranice vojáka od šesti let“ (Angel 2017: 124).* Tento úryvek je sice z afghánsko-sovětské války, ovšem platí i dnes.

Další riziko může být pro vojáky ukamenování. *„Občas Afghánci na naše vojáky nezaútočí raketami a kalašnikovy, ale „jen“ tvrdou zeminou. Když se na vaše hlavy sesype hustá sprška kamenů, je to možná o něco méně nebezpečné než palba „saprů“, „kalachů“ a „erpégéček“, ale příjemné to rozhodně není. V rukách útočníků se mohou navíc kdykoliv místo šutrů objevit granáty“ (Blahuš 2013: 103).*

Během mise tak voják prožívá chvíle, kdy je ohrožen na životě. Jedním z příkladů mohou být raketové útoky, které jsou mířeny na základnu, někdy i několikrát za den. „*Raketových útoků jsem zažil 36. A několikrát to lítalo a bouchalo setsakra blízko mě. Zákeřnost takovýho útoku spočívala v jeho naprostý nečekanosti. Raketa mohla přiletět kdykoliv. A taky že vždycky přiletěla*“ (Stehlík 2014: 131). Kromě nich jsou v Afghánistánu minová pole a nástražné výbušné systémy, na které si vojáci musí dávat pozor.

I proto si vojáci na misi berou často talismany, které povětšinou dostávají od své rodiny či partnerek. Co je vůbec onen talisman? „*Talismanem rozumíme převážně uměle vyrobený předmět, který někteří lidé používají s vírou, že jim přivolá štěstí, lásku či zdraví. Můžeme je rozdělit na talismany spirituální/náboženské, ochranné, osobní a slovní*“ (Stehlík 2017: 102). Do války si ho kromě mých respondentů vzal i Pavel Stehlík: „*Když jsem si sedl do auta, vytáhnul jsem medailonek na řetízku, kterej jsem dostal od holky. Zavřel jsem oči, držel ho palcem a ukazováčkem. Poprosil jsem ho, aby mě ochraňoval a abych se vrátil živěj. Pak jsem otevřel oči, dal mu pusy a znovu ho schoval pod triko a blůzu s vestou a výstrojí. Klára mě pozorovala. Nic neříkala. Nesmála se mi. Každý z nás měl nějaký rituál a talisman*“ (Stehlík 2014: 111).

Roman dostal od své manželky společnou fotku, kterou si vystavil na policiče, aby tak na ní každý den mohl koukat. Další respondenti talisman měli, ale nebyli příliš sdílní, jakou měl podobu a proč v něj věří. Adam dodal: „*Talisman jsem sice měl, ale co si budem, bez munice a žvýkacího tabáku na patrole by to nešlo*“. Talisman jako symbol ochrany před nebezpečnou situací může být důležitým prvkem, ale všichni čtyři respondenti přiznali, že zásadnější je nemít strach, nebo si ho alespoň nepřipouštět. „*Všichni se mě ptají, jestli máme strach! Ale z čeho? Mám strach o rodinu doma, jestli jsou zdraví a v pohodě. Mít strach, na to není na patrolách čas. Musíme se soustředit na konkrétní úkoly. Proto se před misí intenzivně cvičí. Aby si člověk věřil*“ (Sládek 2011: 51).

Pokud ovšem k tragické události přece jen dojde, je tu tzv. psychologický debriefing. Jedná se o pomoc, ke které dochází, pokud se vojákům na patrole, ale i jiných místech přihodí traumatický zážitek. Cílem této aktivity, kterou organizuje velitel družstva, čtyři nebo roty je pomoc vojákům dosáhnout vnitřní stability. Měl by se konat do 72 hodin po šokující události a sezení má napomoci ke zklidnění emočního napětí, které nastává u účastníků tragických nebo traumatických událostí (Majer 2003: 75).

Před ukončením mise se může objevit tzv. „Short-Timer“, který překládáme u nás do úsloví „kanálová horečka“. Jde o syndrom, který voják pociťuje přibližně 2-3 týdny před ukončením mise a zabývá se otázkami, co se stane a změní po jeho příjezdu. Na jedné straně se ptá, jak se k němu budou chovat druzí lidé, na straně druhé se obává, zda se za takovou dobu nezmění i on sám. Tyto otázky si pokládá nejen on, ale i jeho partnerka a rodina, kteří ho doma očekávají. Doufají, že se s jeho příjezdem vyřeší problémy, které se naskytly za dobu jeho nepřítomnosti, ale zároveň se obávají, zda se nezmění a problémy naopak do domácnosti nepřibudou.

9 Návrat domů a resocializace

„Až se vrátím domů a lidé se mě budou ptát: "Hej Hoote, proč si to dělal, chlape? Proč? Jsi nějaký válečný maniak?" Viš, co jim na to řeknu? Neřeknu zatracené slovo. Proč? Oni by to nepochopili. Oni by nepochopili, proč jsme to dělali. Nepochopili by, že je to o tvém příteli vedle tebe. O tom a o ničem jiném.“

(Film Černý jestřáb sestřelen, 2:06:37)

Tato slova nám přibližují pocity vojáka vracejícího se z půlroční mise domů. Přilet je dlouho očekávaným momentem na obou stranách, tj. jak na straně vojáka, tak jeho rodiny a blízkých. Pro vojáka je to však nejen návrat k rodině, ale i do zaměstnání. Návrat je také jedno z oblíbených válečných témat v uměleckém prostředí. V literatuře o něm najdeme nejednu zmínku. Příkladem může být povídka Ernesta Hemingwaye s názvem „Vojákův návrat“, která přibližuje těžkost a složitost situace a resocializace vojáka zpátky do vlasti a k jeho rodině.

Již samotný přilet a přivítání, které předchází návratu, jsou důležitými okamžiky. Vítání, označované jako homecoming, se ve Spojených státech amerických odehrává hned po přiletu na letišti. Partnerky, rodiny a další přátelé často stojí na letišti s transparenty, kterými vítají své muže, navracející se ze zahraniční mise. Dochází k dlouhému objímání, na které se těšil i Pavel Stehlík (2014: 171): *„Skoro sedmihodinovej let do republiky jsem si netrpělivě užíval. Spíš, než na uplynulých šest měsíců jsem se těšil na domov. Na holku. Na mámu. Na tátu. Po stoprvní jsem si v hlavě promítal stokrát přehnanou scénu shledání s holkou. Jak ji sevřu v náruči. Jak mě obejmě. Jak se políbíme. Jak se budeme vášnivě milovat. Jak se přivítáme s našima. Jak si dám dobrý jídlo...“*

V České republice však vojáky čeká ihned po návratu zdravotní a psychologická prohlídka v Těchotíně, kterou si někteří vykládají jako neocenění jejich práce, kterou předchozí půl rok odváděli: *„A místo toho, aby na nás na letišti čekala rodina, v tichosti náš všechny nalifrovali do autobusů a odvezli nás do 180 kilometrů vzdáleného Centra biologické ochrany Těchotín v Orlických horách, kde jsme se měli přes noc a následující den podrobit zdravotnímu a psychologickému vyšetření. Jako kdyby to nemohlo týden počkat. Dost nás to štválo. Ta rigidní neschopnost prodat práci nás vojáků veřejnosti“* (Stehlík 2014: 172).

Všichni respondenti se shodli, že se nejvíce těšili na své rodiny a partnerky, pokud jejich vztah během mise vydržel. Kromě toho dva z nich (Petr a Martin) i na české jídlo. Adam se nejvíce těšil „na kámoše, auto a rodinu. Auto je taková moje láska. No a co se ženský týče, tak to ani nevím, jestli můžu říct, že jsem se na ni těšil. Protože jsem tušil dva nebo měsíc a půl před koncem nějaký průser...Tím, že seš tam izolovaná, tak naprosto jasně poznáš každou změnu chování na té druhé straně.“ Roman nezklamal v jednoslovných odpovědích a s úsměvem na rtech odpověděl, že na manželku a později i na děti. Martin se kromě své partnerky, rodiny a české kuchyně těšil i na zdejší vzduch.

Už před samotným návratem většinou partneri očekávají pozitivní změny ve vztahu, ale opak je pravdou. Povětšinou dochází k rozpadům vztahů a sňatků, ať už v průběhu mise, ale i po ní. V intimním partnerském životě vznikají komunikační bariéry, jež jsou většinou spojeny s nereálnými fantaziemi a očekáváními. První týden se doporučuje spíše toho druhého pozorovat a vyčkat do prvních řešení závažnějších problémů. Dá se však stanovit několik základních pravidel, na které by měl voják myslet a neustále si je připomínat, které se dají dát do těchto vět: „Připrav se na to, že ještě nějakou dobu po návratu budeš chtít jednat v míru stejně, jako si jednal ve válce! Musíš se proto kontrolovat! Prověřuj svoje reakce! A opakuj si: „Jsem doma, jedním rozvážně, moje chování se může stát vzorem pro všechny!“ (Majer 2003: 76)

Vojákovi se ale promítají v hlavě otázky typu: *Byla mi moje žena věrná? Postrádala mě vůbec? Chovám se správně? Dokážu jim (rodině, partnerce, ale i dalším) nahradit „ztracený čas“?* Zároveň si může připadat emocionálně na dně, mít potíže se spánkem a nemusí zpočátku poznávat své okolí, ale i partnerku a rodinu. Jelikož byli členové domácnosti nuceni rozdělit si a zastat práce vojáka, tak se často válečný veterán cítí doma jako cizinec, neboť přijede a vidí, že jeho místo v domácnosti zastal již někdo jiný. (Majer 2003: 76). Tyto pocity odcizení dokládá i Angel (2017: 139): „V Praze mě čekalo nádherné letní počasí. Strašně jsem se těšil na rodiče, rychle jsem ale zjistil, že mi chybí moje komando kluků. Nikoho jiného jsem vlastně neměl, rodiče mi nerozuměli a všichni psi po mně doma štěkali, cítili ve svém teritoriu hodně nebezpečnou šelmu s krví na ruce.“

U každého vojáka pak neprobíhá přechod do civilního života stejně. Nutnost adaptovat se zpátky do civilního prostředí a resocializovat se, však nemine žádného z nich. Raná fáze adaptace bývá pro veterány jedna z nejtěžších a nejrizikovějších, i když si ji někteří nechtějí přiznat. Po misi je důležité, aby manželka či partnerka, která během mise zastávala i roli

muže, zase zpět přenechala činnosti na svém partnerovi a snažila se mu tak pomoci ho navrátit do běžného života a reality, do které před odjezdem na misi patřil.

Po návratu voják vstupuje na pole civilního a rodinného života, které se od toho válečného zcela liší. Fáze adaptace zpět do tohoto procesu bývá pro vojáka velmi složitá a nejrizikovější z hlediska psychosociálního. Často se totiž vrací do vzpomínek a je pro něj těžké „přejít zpátky“ do původního prostředí. V osobním životě může docházet k pocitům zmatení a úzkosti, neboť své partnery a rodiny často vojáci nepoznávají. Tyto problémy nevyčítal žádný z mých respondentů a důvod přikládali tomu, že je jejich okolí podporovalo v tom, že na zahraniční misi jeli a měli pro ně po návratu pochopení. Adam řekl, že ho mise nepoznamenala v žádném směru: *„S přítelkyní jsme měli svatbu a na ní bylo 150 lidí, takže soudím že máme výborné vztahy v rodině i mezi přáteli.“* Na otázku, jestli přehodnotil některé své priority odpověděl: *„Spíš neřeším malicherné a malé věci a opravdu se zaměřuji na vážné problémy a ty dokážu řešit s klidem.“* Co se týče změn v prioritách, shodují se vojáci v tom, že po každodenním ohrožení na životě, dokáží lépe rozpoznat důležitost situací a snaží se tak předejít hádkám a nedorozuměním.

9.1 Rizika po zahraničních misích a následná péče

„Válka je strach, deprese, úzkost. Totálně rozbitá psychika, celé vaše lidství, Lucifer přímo osobně. Ale taky něco, co nedokážu dodnes vysvětlit. Už bez ní pak nedokázete žít.“

(Angel 2017: 115)

Rizik, které mohou po misi nastat je celá řada, řadíme mezi ně posttraumatický stresový syndrom, syndrom vyhoření, alkoholismus, drogové závislosti nebo rozvodovost. V některých těžších a závažných případech (ovšem ojedinělých) může dojít např. i k sebevraždě. Na chování vojáka, které nastává po příjezdu z mise by měla být připravena jak jeho partnerka, tak rodina, ale i přátelé. *„Pro vojáky je psychické a fyzické vypětí velmi specifickým prvkem v jejich povolání, avšak enormnímu fyzickému výkonu je v armádě vystaveno jen málo specializací, jako jsou výsadkáři či průzkumníci. Pro většinu vojáků daleko vyšší zátěž představuje rušné, často stresující prostředí, přemíra sluchových či zrakových podnětů, nebo naopak dlouhodobě stereotypní práce“* (Dziaková 2009: 178).

O posttraumatickém stresovém syndromu se začalo mluvit v historii již po první světové válce. Posttraumatický stresový syndrom (PSS) je vyvolaný traumatem, který voják může během mise zažít. Může být vyvolán jednak zraněním nebo ohrožením na životě jemu blízké osoby, ale i jeho samotného či kombinací obou těchto případů. PSS se pak projevuje

individuálními způsoby různé intenzity. Zranění z traumatické události může být jak fyzické, tak emoční. Emoční zranění může být daleko bolestnější než fyzické, a také se může déle a hůře hojit. Traumatické situace, ve kterých se voják ocitá jsou většinou náhlé, nečekané a pokud je není schopen dobře zpracovat, promění se právě v PSS (Šístková 2015: 32).

Jak již bylo zmíněno výše, posttraumatický stresový syndrom je individuální záležitostí, proto u některých jedinců k němu vůbec nemusí dojít, a pokud dojde, projevuje se v různých intenzitách. Vojákovi se často stává, že se mu po misi vrací „živé vzpomínky a sny“, ať už se může jednat o útržkovité, leč velmi silně laděné momenty. Mohou být zdrojem záchvatů úzkosti, vzteku, ale i bezmoci, smutku, odcizení a marnosti. V případě znovuprožívání traumatu se může stát, že prožitek je tak silný, že postižený má pocit, jako by se traumatická událost znovu objevila nebo jí dokonce může vidět před očima. Další možností, jak se PSS může projevit je v „živých snech“, které mohou přerůst až v „noční můry“. Dotyčný se pak často v takové situaci probudí, je propocený, rychle mu bije srdce a lapá po dechu. Někdy však nemusí nastat žádná z těchto situací a vzpomínka se může vybavit samovolně (Šístková 2015: 33).

„Ještě rok po misi, kdy jsem seděl u praporu v kanceláři a z dálky zazněl výstřel z tankového kanonu, co rozdrnčel okna, nadskočil jsem na židli a pozoroval na sobě všechny předchozí příznaky. S tehdejším kolegou Rostou Panáčkem, kterej byl se mnou v Afu, jsme se na sebe podívali a on řekl jednu jedinou větu: „Furt to tam je, vid’.“ Musím říct, že tyhle podvědomý reakce mi zůstaly doted’. Toho už se člověk nikdy nezbaví“ (Stehlík 2014: 136).

Jak jsem již uvedla, další rizikový jev, který po návratu z mise může nastat je alkoholismus a drogová závislost. Obě závislosti mohou být důsledkem výše zmíněného posttraumatického stresového syndromu. Voják v takových stavech odvádí špatně provedenou práci, která může vyústit i ve fatální chyby. V armádě jsou ovšem vojáci na drogy nepravidelně a náhodně testováni, aby se předešlo právě těmto chybám. V případě pozitivních výsledků bývá s vojákem ukončen pracovní poměr (Šístková 2015: 34). Dalším důsledkem, zřejmě nejčastějším, ke kterému dochází po návratu z mise je rozvod či rozchod s partnerkou. Nejen zahraniční mise, ale celková „pracovní nasazenost“ vojáka je důvodem proč vztah většinou nevydrží. Neadaptované na vojenský život jsou často jejich partnerky, což souvisí s faktem 60% rozvodovosti vojenských manželství, zejména u dislokovaných jednotek určených a opakovaně vysílaných do zahraničních operací (Dziaková 2009: 425-426).

Posledním případem, který bych chtěla zmínit, jsou sebevraždy. Sebevražda se v AČR nevyskytla zatím žádná, jedná se tedy o „zahraniční jev“, který jsme mohli zaznamenat např. v USA. „V roce 2012 překročil počet amerických vojáků v aktivní službě, kteří spáchali sebevraždu, počet vojáků usmrčených v boji. Sebevraždu spáchalo 177 vojáků, 176 jich bylo usmrceno v boji. Obdobně znepokojivý vývoj zaznamenaly všechny složky americké armády, včetně záložních vojáků“ (Občanské sdružení Britské listy, © 1996-2019). I když se jedná o nejkrajnější řešení, nelze ho podcenit.

Armáda a stát se snaží ovšem předejít všem výše vyjmenovaným rizikům, a to již tím, že se snaží vybrat do mise jedince, kteří jsou psychicky a fyzicky odolní. I u takových jedinců ovšem může dojít k některým z psychických či jiným poruchám. Ze strany Ministerstva obrany proto existuje množství programů a rehabilitační péče, které se snaží vojákovi pomoci po návratu z mise. Jedním z programů je např. Program podpory zdraví, který byl spuštěn v říjnu 2015 v rámci Ústřední vojenské nemocnice. V rámci něj je během dvoutýdenního pobytu prováděn screening zdravotního stavu, a to i když nemá voják jasné příznaky nějaké choroby. Program nabízí i psychiatrickou poradnu pro válečné veterány i jejich blízké. Ve vojenských nemocnicích v Brně a Olomouci funguje rovněž psychologická péče (Dvořáková 2016: 28).

Vojenská lázeňská a rekreační zařízení (VOLAREZA) je další z možností péče, kdy je válečnému veteránovi přidělena dvoutýdenní preventivní rehabilitace, na kterou si může vzít i své rodinné příslušníky. „V tomto případě se jedná o nárokovou náležitost s předností před rodinnými příslušníky ostatních vojáků, kteří požádají o možnost účasti rodinných příslušníků na rehabilitaci (Dvořáková 2016: 29). Dá se tedy říci, že ze strany státu je péče o válečné veterány dostatečná. To mi potvrdili i všichni respondenti. Martin dodal: „Péče o vojáky je dostatečná, příprava ucházející a komunikace s odborníky je na vysoké úrovni. Žádnou pomoc jsem tedy nepotřeboval.“ Vyhledat odbornou pomoc nepotřeboval ani Adam, Petr a Roman. Všichni čtyři se shodli, že již před misí a v jejím průběhu je vojákům poskytována psychologická pomoc na vysoké úrovni. Zároveň však dospěli k tomu, že s problémy se většinou vojáci svěřují mezi sebou, protože je jejich okolí nedokáže pochopit.

10 Závěr

Cílem práce bylo jednak potvrdit či vyvrátit finanční motivaci účasti na zahraniční misích, ale i odhalit jaké spektrum faktorů ovlivňuje vojáka v průběhu mise. Dalším z důležitých cílů bylo zjistit, jak se válečný veterán vyrovnává se situací, kdy se po šesti měsících vrací z mise domů ke svým blízkým. Pokud máme zodpovědět první cíl, bylo zjištěno, že voják na svou první misi odjíždí především z kariérních důvodů. Mise je „alfou a omegou“ v jejich kariéře. Pokud voják na misi odjíždí již po několikáté, zpravidla už roli hrají finanční důvody. Potvrdila se tedy má hypotéza, že veřejnost povětšinou vidí v práci vojáka na zahraniční misi pouze peněžní motiv, nikoliv už jeho skutečnou motivaci.

Po prvních kapitolách, které nastínily základní terminologii, historii zahraničních misí i jejich délku a fázi, můžeme konstatovat, že šestiměsíční období se pro vojáka jeví z psychologického hlediska jako ideální, ovšem je nutné brát ohled na další faktory, které ho během mise mohou ovlivnit. U vojáka může dojít ke kulturnímu šoku, ale je determinován i tím, že je po toto období separován od své rodiny, partnerky a přátel. Půl roku je rovněž každý den vystaven nebezpečí, a to nejen při patrolách, ale i ve svém osobním volnu, kdy na základnu mohou být mířeny raketové útoky. Také přichází o soukromí a je odkázán pouze sám na sebe a svůj tým. V zahraničních misích lze tudíž označit jako klíčové vztahy na pracovišti, kontakt na dálku s rodinou a přáteli a efektivní trávení volného času. Zahraničních misí se kromě vojáků účastní i vojenští psychologové, kaplani a lékaři, kteří jsou taktéž vystaveni každodennímu riziku nebezpečí.

V kapitole Afghánistán byla popsána jednak účast českých vojáků v rámci bojových i mírových operací, ale i geografická rovina této země. Právě podmínky, které zde panují jsou nejvíce překvapivým momentem. Prach a vysoké teploty jsou prvními faktory, které upoutají pozornost vojáka po jeho příletu. Před misí vojáci sice absolvují výcvik, který kromě psychické a fyzické roviny má také za úkol seznámit účastníky mise s danou kulturou, náboženstvím a politickou situací, ale až skutečná situace prověří připravenost vojáka a dalších osob, jež se mise účastní. Po příletu se tak může objevit kulturní šok. Nové prostředí dokáže vyvolat širokou škálu emocí. Zpočátku se tak může zdát nové prostředí pro vojáky zajímavé, s postupem času, i z důvodů nedostatku soukromí a intimity, dochází k tomu, že je pozornost zaměřena na domov a vlast.

Samotnému odletu však předchází loučení. Tento moment považuji za důležitý, protože je posledním osobním kontaktem na následující půl rok. Obě strany (tj. vojáka i jeho

rodiny a přátel) zažívají těžký moment a pocit, že se již nikdy nemusí spatřit. Pro tuto situaci voják může vycítit potřebu sepsat svou poslední vůli a zabezpečit rodinu. Na samotné misi ho doprovází řada otázek, a krásných i strastiplných momentů. Vojáci odjíždí na patroly, nebo svůj pracovní čas vyplňují tréninkem a úklidem. Pokud jim zbude volný čas, často ho tráví v posilovnách, hernách anebo v kontaktu se svými rodinami. Během mise jsou důležité i osobní vztahy mezi vojáky, jednak protože musí být ochotni pomoci, ale i protože spolu tráví půlroční období. Pokud dojde k tragické události, je pro vojáky připraven tzv. psychologický debriefing, který má za úkol zhodnotit situaci, která nastala, ale hlavně pomoci všem v překonání negativní události, např. smrti vojáka. Smrt je něčím, s čím každý voják musí počítat, a to již před samotným odjezdem do mise, zároveň si ji však nesmí připouštět.

Voják by na misi neměl chybovat, avšak s vidinou odjezdu se často může dopustit chyb. Takové chyby se dopustil i můj respondent Adam, který díky svému špatnému vztahu s dívkou, připustil, že ohrozil na životě nejen sebe, ale i své kolegy a kamarády. Poslední týdny jsou spojeny s myšlenkou brzkého návratu k blízkým, do domova i vlasti. Vojáci se těší často nejen na ně, ale i na své soukromí, koníčky, ale i české jídlo. Dá se tedy konstatovat, že po šesti měsících se vojákovi stýská nejen po domově jako takovém, ale i vlasti a kultuře, do které se opět vrací.

Úskalí, která návrat přináší často plynou z nepochopení, nedorozumění, ale ještě častěji z nerealistického očekávání, se kterým voják přijíždí zpět. U některých jedinců mohou propuknout i závažné psychické stavy jako posttraumatický stresový syndrom, syndrom vyhoření, alkoholismus a další. V současné době však k takovým jevům dochází zřídka, protože voják je již předem připravován na případné změny, které u něj mohou nastat. Ke změnám dochází spíše v přehodnocování priorit. Člověk po útrapách války a každodenního ohrožení na životě si začne vážit maličkostí a přestane se zaobírat banálními věcmi. Závěrem se dá tedy říci, že ve srovnání s předcházejícími válkami je voják zabezpečen i po návratu domů. Žádný z vojáků nepotřeboval vyhledat psychologickou či jinou pomoc.

Všichni čtyři respondenti, se kterými jsem vedla rozhovor, se zúčastnili mise v Afghánistánu, jeden z nich byl obohacen o zkušenosti z jiných států, a to konkrétně v Bosně a Hercegovině, Kosovu a Iráku. Výpovědi se jednak vzájemně prolínaly, zkušenost každého byla originální, zároveň šlo některé prvky zobecnit, protože mnohé pocity byly všem společné – a to, že vojáci jsou ovlivněni novým prostředím, zkušenostmi, tragickými událostmi, půlročním odloučením, ale i zázemím, do kterého se po tak dlouhé době vrací.

Pokud tedy máme zodpovědět výzkumnou otázku, jak vojáka ovlivňuje poznání cizí kultury a země, tak je zřejmé, že každého z nich nové prostředí a kultura determinuje v jiné intenzitě a intervalech. Dospěla jsem k názoru, že kultura ovlivňuje vojáka nejen v těchto obdobích, ale již před samotným odletem na misi. Výcvik vojáka je totiž koncipován tak, aby se seznámil i s kulturou nové země a po příletu nebyl zcela překvapen. I proto bych konstatovala, že vojáka na zahraniční misi více než kultura ovlivní věci, na které se nelze připravit jako je půlroční izolace od rodiny, přátel, soukromí a vlasti. Pokud jej ovlivní kultura, tak převážně po misi, kdy všichni čtyři respondenti přiznali, že si začali vážit více věcí, které mají doma.

Práce mi přinesla nejen nové kontakty, zkušenosti a zajímavý pohled na problematiku zahraničních misí, ale i obohacení, co se týče vedení rozhovorů. Zjistila jsem, že vojáci mají zájem vést rozhovory, neboť chtějí, aby se veřejnost dozvěděla o jejich práci v rámci zahraničních misí, ale i o úskalích, které mohou nastat. Chtějí rovněž, aby veřejnost změnila svůj jednostranný pohled, který na účast našich vojáků v zahraničí má. Téma, které jsem si zvolila lze v budoucnu rozšířit, případně více specifikovat, např. srovnat péči o válečné veterány ve Spojených státech amerických a u nás.

11 Seznam zdrojů

AKTUÁLNÍ MISE. [online]. [cit. 2019-06-29]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/aktualni-mise/default.htm>

Armáda České republiky: symbol demokracie a státní suverenity. 3., dopl. vyd. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav Praha, 2014.

ANGEL, Petr. *Lámání v kole*. Praha: Mladá fronta, 2017.

BLAHUŠ, Petr. *Čeští lvi pod Hindúkušem: Afghánistán – Bohem, přírodou i lidmi zkoušená země za ostnatým drátem*. Praha: Naše vojsko, 2013.

BRITSKÉ LISTY. Americká armáda má vážný problém se sebevraždami vojáků. [online]. [cit. 2019-06-20]. Dostupné z: <https://www.blisty.cz/art/67320-americka-armada-ma-vazny-problem-se-sebevraždami-vojaku.html>

ČERNÝ, Michal. *Cesta vojáka: příběh českého výsadkáře: od výcviku po zahraniční mise*. Brno: CPress, 2017.

DUCHOVNÍ SLUŽBA ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. Informace pro Vás. [online]. [cit. 2019-07-10]. Dostupné z: <http://www.kaplani.army.cz/informace-pro-vas>.

DVOŘÁKOVÁ, Jana. *Péče o vojáky po návratu ze zahraniční operace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra křesťanské výchovy, 2016. Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. & Mgr. Petra Potměšilová, Ph.D

DVTV. Interview s kapitánem Pavlem Stehlíkem. [online]. [cit. 2019-06-20]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/vojaci-v-afghanistanu-rodinu-pripravujete-na-to-ze-se-nevrat/r~161ebc8a3c1411e79680002590604f2e/>

DZIAKOVÁ, Olga. *Vojenská psychologie*. 1. vyd. Praha: Triton, 2009, 544 s.

HISTORIE MISÍ. [online]. [cit. 2019-06-29]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/default.htm>

HLAVÁČ DANIEL. Běžný den Daniela Hlaváče na misi v Afghánistánu. [online]. [cit. 2019-07-11]. Dostupné z: https://chrudimsky.denik.cz/zpravy_region/afghanistan_hlavac_mise20090716.html

HYNEK & EICHLER (2010) *The Czech Provincial Reconstruction Team in Afghanistan: Context, Experiences and Politics*, *Defence Studies*, 10:3, 405-430, DOI: 10.1080/14702436.2010.503682

KARIÉRA AČR. [online]. [cit. 2019-06-20]. Dostupné z: <https://kariera.army.cz/>

MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010.

MAJER, Petr. *Armáda České republiky a zahraniční mise*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2003. Edice vojenského profesionála.

MALI – EUTM. [online]. [cit. 2019-06-29]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/aktualni-mise/mali/mali---eu-tm-81184/>

NOVODOBÝ VETERÁN. [online]. [cit. 2019-06-29]. Dostupné z: <http://www.veterani.army.cz/novodoby-veteran>

NOVÝ, Marek, *K otázce délky nasazení vojáků v zahraniční mírové operaci*, *Vojenské rozhledy*, 2012, roč. 21 (53), č. 4, s. 122–128.

OPERAČNÍ PSYCHOLOGIE AČR. [online]. [cit. 2019-06-29]. Dostupné z: <http://psychologove.army.cz/operacni-psychologie-acr>

RUČKA, Josef. *Psychologická služba v AČR*. Vyškov: Správa doktrín ŘeVD, 2006. Vojenská publikace.

RÝZNAROVÁ, Lenka. *Politický vývoj Afghánistánu a jeho souvislosti*. Olomouc, 2018. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta

SLÁDEK, Ota. *Afghánská mise: Lógar*. Praha: Andplay, 2011.

STEHLÍK, Pavel. *Do temnoty: zpověď českého vojáka v Afghánistánu*. Brno: CPress, 2014.

STEHLÍK, Pavel. *Já, voják v Afghánistánu: vzpomínky českých veteránů*. Brno: CPress, 2017.

ŠÍSTKOVÁ, Romana. *Rodinný život vojáka z povolání: Vliv účasti v zahraničních vojenských misích na fungování rodiny a partnerských vztahů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie, 2015. 86 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Olga Vaněčková

VYSOUDILOVÁ, Marie. *Kulturní šok a jeho vliv na člověka*. Hradec Králové: Univerzita Karlova, Lékařská fakulta v Hradci Králové, 2013. 120 s. Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Jana Kutnohorská, Csc.

ZÁKON č. 219/1999 Sb., Zákon o ozbrojených silách ČR

12 Přílohy

Příloha 1 - Rozhovor s Adamem

S Adamem (27) jsem měla schůzku dne 7.6. 2019. Byl ke mně nejvíce otevřený a jelikož zastává názor, že je důležité o problematice zahraničních misích mluvit a rozhovor se mi zdál přínosný, rozhodla jsem se ho přepsat a zařadit do příloh. Adam se zúčastnil mise v Afghánistánu na základně Bagram, a to od dubna do září roku 2016. Na další misi, v pořadí druhou, odjíždí v září tohoto roku (2019).

1. Co tě vedlo k tomu stát se vojákem?

„Já ti ani nevím. Já to nemám ani extra v rodině. Jediný, kdo je u nás v rodině voják, je mámy bratránek, ten mě ale motivoval až v pozdější fázi. Zlomovej bod asi nastal v momentě, když jsem skončil s hokejem, pak jsem zkoušel florbal, ale to mě nějak extra nebavilo, obecně ty kolektivní sporty mě přestaly bavit, pak jsem to zkoušel přes kulturu, takže klavír a kytara, ale nakonec vyhrála nějak ta zelená, když jsem si koupil první značkovej kvér.“

2. Jaká byla tvá motivace jet na misi?

„Na první misi to určitě nebyli finanční důvody. Já jsem měl takovej postupnej žebříček životních cílů. Chtěl jsem se dostat do armády, dostal jsem se do armády. Chtěl jsem se dostat do Chrudimi, dostal jsem se do Chrudimi. Chtěl jsem začít skákat, začal jsem skákat. Chtěl jsem se dostat do mise, což byl takovej TOP, to jsem fakt hrozně dlouho chtěl a trvalo to hodně let, než jsem se k tomu dostal, ale dá se říct, povedlo se. A to byl na jednu stranu hrozně super pocit, že si člověk splní takovej ten nejvyšší cíl, co má, na druhou stranu, když jsem se vrátil, tak jsem zjistil, že už nemám, o co bych dál bojovat a chvílku jsem byl takovej bez cíle...Ale co se týče motivace, tak to spíš, že se podíváš, poznáš. Určitě zkušenosti. A k tomuhle mě inspiroval ten mámy bratránek, on byl vždycky strašně „nad věcí“ a to se mi na něm hrozně líbilo.“

3. Kdy a jak si oznámil rodině a svým kamarádům, že jedeš na misi a jak to brali?

„Kámoši to brali určitě super, protože všichni jsme vojáci a je to pro nás vrchol, takže od kámošů obrovská podpora. A naši pochopili, že jsem se našel a dřív nebo později to přijde. Já jsem na to naše tak nějak připravoval průběžně a podpořili mě. Věděli, že jsem v tom vyrůstal, že to je můj život a nějak mi v tom nezabraňovali.“

4. Vzpomínáš si na první momenty po příletu do Afghánistánu, překvapilo tě tam něco?

„To ti řeknu naprosto přesně. Protože jsem přiletěl do pouště-pískoviště, paráda a první co, tak jsem zmoknul. Tam strašně dlouho nepršelo a já vyšel z letadla a začlo tam brutálně chcat. Takže to bylo asi tak nějak největší překvapení. Jinak v rámci přípravy vidíš fotky, jak to tam vypadá, takže bych řekl, že ty lidi mají tu představu dobrou. Ale co se týče aklimatizace, myslím si, že byla hodně rychlá.“

5. Přišli jste do kontaktu s místními, jaký z nich máš dojem?

„Na začátku hnedka ne. S místníma jsme se určitě setkali, protože to byla mírová mise, změnil se politický námět a mise se předělala na Resolute Support (RS). Za prvé se snížili peníze za tu misi, ačkoliv podmínky zůstali stejný a my jsme začli bejt, já to vždy hrozně rád přirovnávám jako měšřáci – nemůžeš nic, akorát chodiš, tváříš se drsně a ke všemu musíš volat místní policii nebo armádu. Na začátku jsme se pohybovali jenom po základně, protože musíš projít spoustou přeškolení a s místníma jako „Afgháncema“ jsme se potkali po 14 dnech, když jsme jeli jako patrolu. Je to strašně diferentní, přijdeš do jedný vesnice, tam s tebou kámošej, super, pozvou tě na čaj – když jsou kámoši, tak jsou hrozně přátelský a otevřený, pro ně je strašně obrovská rodina, takže když přijde někdo exter, tak samozřejmě hosta pohostěj, ale můžeš ujít o padesát metrů dál do jedný vesnice a tam tě prostě ukamenujou, házej po tobě šutráky. To se nám taky stalo...Děcka o nás házely šutry, pak se přidali i dospělí, takže ve finále to dopadlo tak, že nás kamenovala celá vesnice.“

6. A jaký dojem na tebe ještě udělal Afghánistán?

„Tam to je strašně zkorumpovaná země, všechno funguje na základě „bakšiš“ a na úplatkách. Reálně, co se dostane k lidem je minimum. Lidi, co normálně žijou tady, jako v bělošskejch podmínkách, tak si nedokážou představit ani tu jejich mentalitu. To je prostě nesrovnatelný. Je to svět, kterej člověk musí vidět na vlastní oči a poznat. Tam podle mě nikdy nemůže bejt mír, protože ta země je poskládána z tolika etnik (asi devíti), který se navzájem nekámošej, byť všichni spadaj pod Afghánistán.“

7. Myslíš si, že si tam zažil kulturní šok?

„Jo, to jo. Poznáš obrovský kulturní rozdíly. Můžeš o tom vyprávět, jak chceš, ale pokud to neuvidíš na vlastní oči, jak funguje Blízkej východ, a hlavně ten islám kompletně, tak je strašně těžký to vysvětlit. Nechci říct, že spousta lidí se stane jakoby radikálníma, to jako rozhodně ne, ale myslím si, že spousta lidí, co se vrátí z mise, tak pochopěj, že kulturně je to

naprosto neslučitelný. Mezi náma a jima je 600 let. Oni tam maj prostě středověk, co my jsme měli tady... V tomhle to hodně člověka poznamená.“

8. Co bydlení na misi, jak např. vypadala vaše „základna“?

„Byl to takovej barák, kterej byl prakticky poskládanej z kontejnerů, pokoje byli po dvou. Na našem patře byli telefony, čtyři budky, z kterých se dalo zavolat do republiky a tři počítače, který měli zabezpečenej internet, z těch se dalo taky volat a psát. Součástí základny byla kaple, každá neděle bohoslužby. Pak samozřejmě jídelna a posilovna.“

9. A s kým si bydlel?

„S kamarádem, kterého jsem znal už z praporu. Chvilku jsem špatně snášel teda jak to udělal, když jsme přijeli, protože si vedle sebe jen hodil batoh na postel a já jsem docela vycvičenej na pořádek. Všichni si z dřevotřískovejch desek montovali různý stoly a poličky, a on jediný, co uděl, tak si přines tři kartony vody, na to si položil takovou dřevěnou věc, tam si dal flašku s energitákem, vedle toho flašku, do který plival, vedle sebe tabák, na klín notebook a takhle to těch šest měsíců vydržel. A já jsem to prostě nechápal. Po měsíci se ho ptám: „Hele, nechceš si už jako vybalit, vždyť už jsme tady měsíc?“ – „Ty vole, to nemá cenu, za 5 měsíců odlítáme“ ...skvělej kluk, neměl jsem s ním za celou misi jedinej problém.“

10. Jak často si udržoval kontakt s rodinou, kamarády a dalšími tvými blízkými?

„Tohle tě možná překvapí, ale víc než, co jsem tady v Čechách. Internet byl fakt katastrofa, nicméně tam byl Skype, měli jsme k dispozici telefony, mohl si tam člověk koupit místní SIMku. Ale kontakt jako takovej i s tím tragickým internetem se dal udržovat dá se říct, co každěj den, nebo obden.“

11. A jak jsi tam trávil volný čas, pokud vám nějaký zbyl mimo patroulu?

„To bylo asi nejhezčí na tom celým. Byli tam posilovny (asi tři), takže bušení se stalo klasickým denním chlebem. Jinak jsem se tam naučil hrát na kytaru, kterou jsem si tam přivezl... Dost často se tam pořádali memoriál závody nebo nějaké takové aktivity, takže toho jsme se taky účastnili.“

12. A jak ti chutnalo jídlo?

„První měsíc jo, druhý měsíc středně jo, třetí měsíc je „kudy z nudy“, takže točíš tři jídla celej měsíc, čtvrtý měsíc je katastrofální, pátej si už na to zvykneš a šestej už víš, že bude svičková.“

13. Octl ses během mise někdy na hraně smrti, jak ji vnímáš?

„Jako každé ví, že tam to riziko je, ale všichni počítaj s tím, proč by to měli bejt zrovna oni. Počítáš s tím, že to koupí tamhle kámoš, seš vycvičená na to, že mu půjdeš pomoct nebo tenhle kámoš, seš vycvičená, že mu půjdeš pomoct, ale málokdo počítá s tím, že to budou oni sami. A co se týče těch možných smrtelných nebezpečích, tak to byly asi dvě. Jedno to bylo IDF, prostě raketa, co nám střílela do základny. Jenže já jsem byl zrovna v kapli, která byť je jakoby zakrytá, kolem jsou ty velký valy z toho betonu, tak nespadlo to nijak extra moc daleko a prostě to bylo slyšet. Já jsem tam byl zrovna s kámošem, trénovali jsme zrovna na kytaru nějakou písničku dohromady a teď se najednou začla brutálně třást zem, zrovna jsme to nahrávali, a tak jako jsme docela zamrzli. A ta jako dopadla hodně blízko. Tam jsem měl docela jako strach, protože to bylo fakt cejtit. Dokavad' to dělá kravál, pohoda, ale jakmile začneš cejtit takový ty vibrace, takový, že jako víš, že to je blízko a že není zas takový problém, aby to bylo do tebe... A podruhé, to považuju jako svoje největší selhání. To už bylo jakoby ke konci mise. A celkem normálně se stávalo, že prostě kluci svejm ženskejm, aby jim udělali radost, tak jim poslali kytku jak kráva a já ji jen tak pro radost taky nějakou poslal. Ten vztah už docela kolaboval, hlavně z její strany teda. A já bohužel jsem začal mít tendenci to nějak zachraňovat, což byla asi největší chyba v mém životě a dospělo to tak daleko, že jsem kvůli tomu třeba šest dní nespál a byl jsem z toho dost v hajzlu. A tím, že seš tam a nemůžeš nikam odjet na chvíli, vidíš furt ty samý ksichty, nemůžeš jít se nikam ožrat, nebo si dát volno. Hold ten půl rok jsi tam 24/7, 6 měsíců a z toho koloběhu není úniku a nemůžeš vypnout. Tam to prostě nejde. Chvíli jsem to řešil cvičením, to mně taky nepomáhalo. Jednak psychicky tě to strašně ždíme, ale když už pak pět nebo šest dní nespíš, tak jsi prostě hotová i fyzicky. Takže přes noc nezamhouříš oka, ale přes den prostě padáš na držku. A jednou jsme jeli na patrolu a zrovna jsme se prostřídali, šel jsem za kulomet, byl jsem asi v druhým autě a zastavili jsme v takový vesnici a byl tam barák, kterej měl balkon, zhruba asi v úrovni prvního patra, a můj úkol byl hlídat ten barák. Měl jsem ho krásně před sebou, celej balkon, viděl jsem na dveře, takže kdyby se tam náhodou objevil někdo s granátem nebo s něčím, tak bych ho spolehlivě smazal a hlídal jsem. Ale jak jsem strašně dlouho nespál a byl jsem prostě utahanej a teďka tam třeba sedíš tři hodiny a jenom čumíš. Což je za prvý strašně unavující, a za druhý člověk má strašnýho času přemejšlet. A říkal jsem si, co dělám špatně... Tak jsem prostě zachráp a když jsem se probudil, tak to bylo v momentě, kdy mi na ramenou dopad kousek trsu vína a nahoře na tom balkoně stálo spousta děcek a chěli „changovat“ – chtěli prostě víno vyměnit za náky coca-coly a dobroty. A když jsem se probral, teď jsem je tam

viděl, tak mě úplně zamrazilo. Nebyl vůbec problém tam třeba hodit granát nebo zápalnou lahev. A představa, že tam bude někdo, kdo je tam schopen něco takového hodit a kvůli mně tam chcípne celá posádka toho auta, protože já jsem prostě debil a zaspal jsem v tý věži... V ten moment jsem věděl, je to jenom ženská, nestojí za to, abych tady kvůli tomu chcípnul já, nebo ještě ke všemu mí kámoši.“

14. Využil si po téhle události třeba služeb psychologa nebo kaplana, kteří jsou na misi přítomní?

„Ne. Psychologa rozhodně ne, protože ten je na rozdíl od kaplana povinně udělat zápis. Kdyby něco, tak bych určitě využil kaplana. A byť kaplanka, která tam byla s náma, tak byla úplně skvělá a je fakt dobrá, asi bych za ní nešel. Protože jednak to je ženská a přijde ti blbý jít brečet k ženský kvůli ženský. Ale všechny věci, co se týče téhle problémů, tak si to ti chlapi řešej prostě mezi sebou. Nejdůležitější je, abys tohle řekla člověku, kterej ti nějakým způsobem rozumí...to je jedinej člověk, kterej ti je schopen dát na to nějaký relativní názor.“

15. Patří podle tebe ženy na zahraniční mise?

„Myslím si, že tam patřej, jsou určitě potřeba, ale jen na určitých pozicích, na bojový celky určitě ne. Jde o to, že v přítomnosti ženský se ty chlapy chovaj jinak, a to na bojový jednotce je dost nežádoucí.“

16. Na co ses nejvíce těšil, když ses vracel domů?

„Nejvíc na kámoše, auto a rodinu. Auto je taková moje láska. No a co se ženský týče, tak to ani nevím, jestli můžu říct, že jsem se na ni těšil. Protože jsem tušil dva nebo měsíc a půl před koncem nějaký průser...Tím, že seš tam izolovaná, tak naprosto jasně poznáš každou změnu chování na té druhé straně.“

17. Co pro tebe bylo nejtěžší po příjezdu domů, změnilo tě to nějak?

„Určitě. Částečně jsem začal mít pocit, že společnost má oproti mně jakoby dluh. Byť jsem tam šel dobrovolně do toho a podstoupil jsem to, tak když to vezmu v globále, tak to oproti očekávání, hlavně co se týče po osobnostní stránce bylo to fakt docela peklo. Protože těch prvních šest tejdů, když jsem se vrátil, hlavně díky problémům, co jsem měl s holkou, tak bylo nejhorších v mém životě.“

18. Poznamenala tě mise ještě nějak, např. v tvém chování?

„Díky té zkušenosti s tou holkou, kterou jsem tam měl, tak jsem začal bejt strašně nedůvěřivej. Hodně dlouho trvá, než si prostě někoho pustím k tělu...“

19. Jak dlouho trvalo, než ses začlenil zpátky do společnosti, když jsi byl šest měsíců navyklý na jiný režim? Dělal ti něco problém?

„Největší problém většinou bejvá v tom, že lidi odjedou, pak se vrátěj a čekaj, že věci budou stejný nebo podobný... ale ono se to nezdá, ale půlrok je strašně dlouhá doba a za tu dobu se změní strašně moc věcí. Já třeba, než jsem odletěl, tak jsme s kámoši dělali spousta krávovin, prostě jsme si užívali toho, že jsme mladý. A pak jsem se vrátil a byl to blbej půl rok, a ty kámoši hodně zestárli, navázali se na ty jejich přítelkyně a od tý doby se to jako nikdy moc nezlepšilo. Od té doby, co se usadili, tak přešli do takového dospěláckého života, od kterého jsem je předtím tak trochu chránil... Utečeš prostě přirozeně evolučnímu postupu, pak tě do něj vrátěj, ale všichni ti ostatní utekli o kus dál... A teď se to v tobě začne hrozně prát pocit, že to na jednu stranu chápeš, na druhou stranu ti to přijde úplně absurdní a nesmyslný, a máš pocit, že bys proti tomu měla začít bojovat. A myslím si, že to je na tom to úplně to nejtěžší – najít tu trpělivost a střední cestu... Nejhorší je prostě vyrovnat se s tím pocitem, který tě vnitřně mrzí a který tě ranní...“

20. Vyhledal si po misi pomoc psychologa nebo nějakého odborníka?

„Ne. Byl jsem sice na základní přípravě s klukem, kterej byl psycholog, myslím si, že velmi dobrej kluk, hodně chápavej a dokázal by pomoct, i znám psycholožku, co s náma byla v misi a byla taky skvělá a znám našeho kaplana, taky svělý, ale nepotřeboval jsem to... Ale myslím si, že kdybych začal mít opravdu ňákej problém (a myslím si, že na rozdíl od spoustu lidí já jsem ochotnej si připustit to, že taková věc se fakt může stát), a myslím si, že kdyby na to přišlo, tak se nebudu úplně bát vyhledat pomoc, protože už jsem pár lidí viděl, co skončilo špatně a není to vůbec hezký... Ale stejně první za kým bych šel, by byli stejně ty lidi ode mě z čety, protože to jsou jediný lidi, kteří ti rozuměj... Pro mě ten názor toho odborníka je nesměrodatnej, ale ten kámoš tě prostě zná a ví, což je důležitý!“

21. A kdy jedeš na další misi, jaká je tvá motivace?

„Jedu letos v září, zase do Bagramu. Teď už jsou to určitě víc finanční důvody, protože jsem koupil byt a musím splácet hypotéku a obecně se mě začínají týkat víc dospělácký problémy. Už se snažím víc uvažovat do budoucna, co se týče materiálního zabezpečení a je to prostě potřeba. Kdyby ty peníze nebyly potřeba, na splácení ty hypotéky a všechno, asi bych se na to vykašlal. Byť se mi tam na té misi líbilo, když odbourám tu ženskou, tak bych asi nejel...“

Příloha 2 – Základna Bagram, pohoří Hindúkuš

Příloha č. 2: Pohled na pohoří Hindúkuš, tyčící se nedaleko jižní strany základny Bagram. V popředí vozidlo MRAP (Mine Resistant Ambush Protected) s připojeným rollerem vpředu pro ochranu proti IED (Improvised Explosive Device).

Foto: Osobní archiv respondenta.

Příloha 3 – Vozidla MRAP na základně Bagram

Příloha č. 3: Vozidla MRAP 2. strážní čety přijíždějící před zahájením patroly k bráně základny Bagram tzv. ECP-10 v pozadí strážní věž a pohoří pokryté ještě začátkem dubna sněhovou čepicí.

Foto: Osobní archiv respondenta.

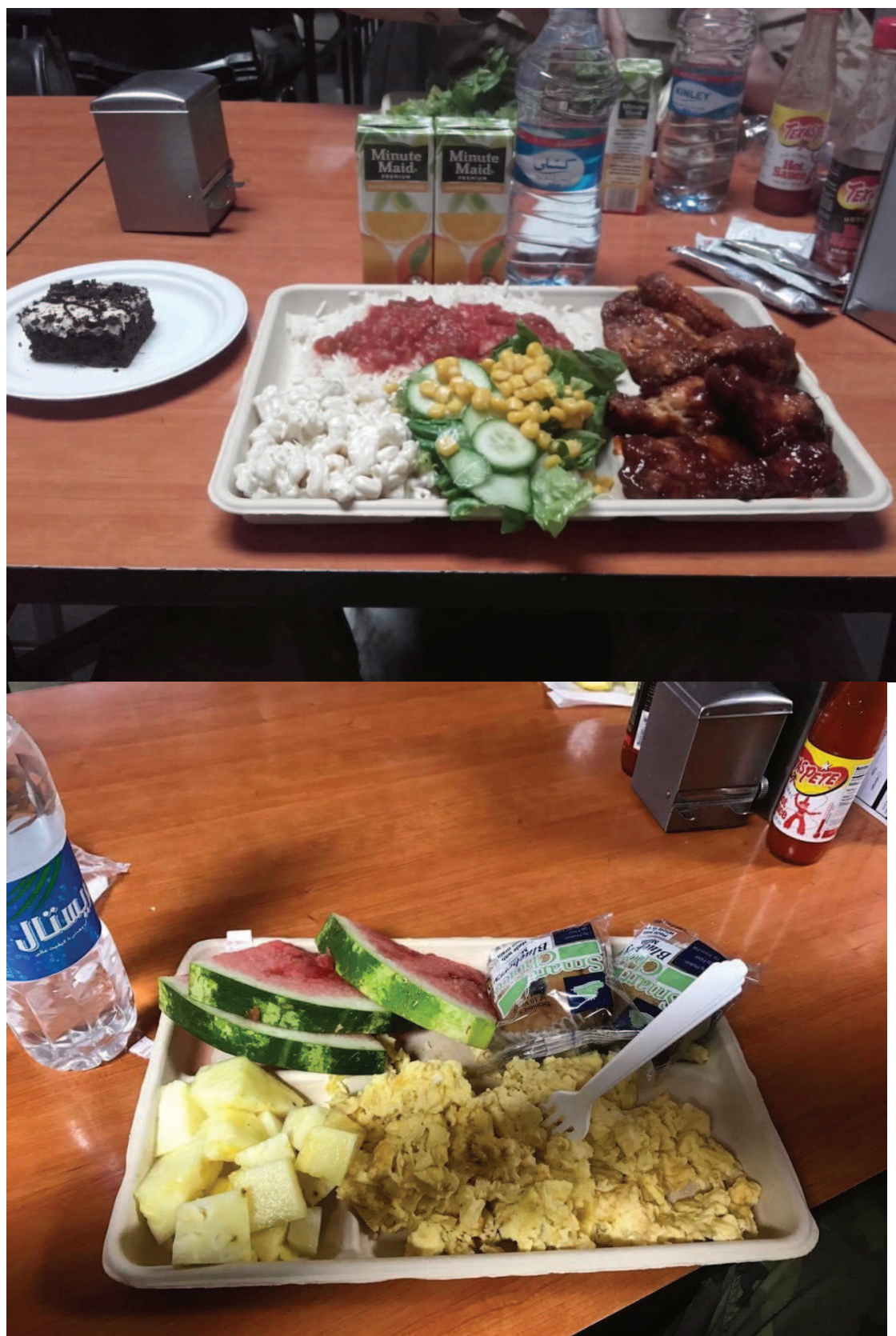
Příloha 4 – Pohled z letadla před přistáním v Afghánistánu

Příloha č. 4: Pohled z dopravního airbusu A319 AČR těsně před přistáním na základnu Bagram v provincii Parwán. Na fotce jsou vidět obydlí místních obyvatel tzv. kaláty a polička k nim přiléhající.

Foto: Osobní archiv respondenta.

Přílohy 5 a 6 – Jídlo na základně

Přílohy č. 5 a 6: Jídlo na základně Bagram. Pestrý výběr aneb jen dobře najezený voják může obstát v „poli“.

Foto: Osobní archiv respondenta.

Příloha 7 – Ubytování na základně Bagram

Příloha č. 7: Ubytování na základně Bagram pro vojáky, kteří zde tráví šest měsíců bez svých rodin a přátel. Pro někoho i tak pětihvězdičkový hotel...

Foto: Soukromý archiv respondenta.